

agentuur

Eesti Teatri Agentuur tutvustab **2/2015**

GOREN AGMON „Armunud ema“ (2010, גורן אגמון).....	2
CHRISTOPHER DURANG „Naerust lõhkedes“ (<i>Laughing Wild</i> , 1987).....	14
JAN FABRE „Plagiaadi kuningas“ (<i>Le roi du plagiat</i> , 2005).....	19
JIŘI HUBAČ „Vana hea ansambel“ (<i>Stará dobrá kapela</i> , 1984).	23
JONAS HASSEN KHEMIRI „Ma helistan oma vendadele“ (<i>Jag ringen mina bröder</i> , 2013).....	37
HANO H LEVIN „Krum ehk Pinnavirvendus“ (קרומ, 1975).....	41
SAVJON LIEBRECHT „Rahel läheb mehele“ (סויון ליברכט, 2010) .	46
ANDREÏ MAKINE „Maailm Gabrieli moodi“ (<i>Le Monde selon Gabriel</i> , 2007).....	62
LUKAS MOODYSSON / HANSJÖRG BETSCHART „Minema Amalist“ (<i>Fucking Amal</i> , 2005).....	66

GOREN AGMON „Armunud ema“ (2010, גורן אגמון)¹

Algupärandi pealkiri: "אמא מאוהבת"

Koomiline draama perekonna ja sõpruse teemal või peaaegu komöödia² kaheksas pildis³.

3N+3M

3 meest, 3 naist. Kolm põlvkonda (üks paar on 20., teine 40.-50., kolmas 70. eluaastates). Peaosades nelja-viiekümnendates naine ja 25-aastane mees.

TEGELASED⁴:

Omer, 25-aastane noormees

Gabi, Omeri tüdruk, argentiinlanna

Mihal, Omeri ema, advokaat

Mati, Mihali meessõber, poliitikasse pürgiv loomaarst

Pinhas, Mihali isa

Hilda, Mihali ema

TEGEVUSKOHT:

Tel Aviv, Mihali kodu elutuba ja köök.⁵

---

¹ Pälvinud 2001. aastal aasta parima näitekirjaniku auhinna.

² Heebrea keeles כמעט קומדיה ja דרמה קומית משפחתית-חברתית. Plakatitel, flaiertel ja kavalehel kasutas teater Beit-Lessin vaheldumisi mõlemat žanrimääratlust. Koomilisemat külge esindavad Gabi ning vanapaar Pinhas ja Hilda. Ema ja poja liin on dramaatilisem, kuid kõigi tegelaste vaidlustes ja emotsionaalsetes pursetes on tubli annus huumorit.

³ Lavastatud Tel Avivi teatris Beit-Lessin (בית ליסין), kus lavastust mängiti 900-kohalises saalis kahel hooajal 2010/2011 ja 2011/2012. Too lavastus kestis umbes tund ja nelikümmend minutit ilma vaheajata. Lavastuse reklaamiklippi näeb siit:

<http://www.youtube.com/watch?v=GvUYYeNqsCI>

⁴ Omer, Gabi, Mati ja Hilda hääldatakse rõhuga esimesel silbil. Mihal ja Pinhas hääldatakse rõhuga viimasel silbil, umbes [mi'hall] ja [pin'hass]. Heebrea keeles on kõik täishäälikud alati lühikesed! Seega ei tohiks näiteks Omerist teha Oomerit, Mihalist Mihaali ega Matist Maatit.

⁵ Tekstist pole aru saada, kas Mihal elab korteris või majas, aga igal juhul on ruumid kahel korrusel: Omeri tuba on ülalkorrusel ja laval on trepp. Iisraeli-lavastuses oli laval ka köök.

KOKKUVÕTE:

Mihal, edukas advokaat ja kahe täiskasvanud poja Omeri ja Odi ema, jääb pärast abielulahutust ja laste kodust lahkumist üksi. Ta leiab uue armastuse loomakaitsefanatist loomaarsti Mati isikus. Tänu Matile avastab Mihal täiesti uue maailma ja uue elu. Pärast külaskäiku Argentiinas elava isa juurde ja pikka reisi Lõuna-Ameerikasse naaseb pärast terve aasta pikkust äraolekut koju Omer koos oma argentiinlannast pruudi Gabiga. Omeri vend Odi läks 18-aastaselt emaga tülli ja kolis isa juurde Argentiinasse ning töötab isa restoranis kelnerina. Ema uus elu ei sobi Omeri vajadustega ning nende kolme vaheline konflikt tõstatab küsimuse, kui palju ja mis vanuseni – kui üldse – on vanematel kohustused oma laste ees. Iisraelis soe, hoogsalt mängitud lavastus, mis võlgnes palju staar (teatri-, filmi- ja seriaalinäitleja) Assi Levile Mihali osas.

Esimene pilt

Omer ja Gabi (kunstnik) astuvad ema korterisse/majja sisse. Nad teevad Mihalile üllatuse ega ole talle oma saabumisest ette teatanud. Kedagi pole kodus. Poeg avastab, et tema toast on saanud loomaaed: Omeri lapsepõlves ei lubanud ema kunagi koera võtta, nüüd aga elavad Omeri toas kutsikad ja kilpkonnad. Omer seletab Gabile, et ta ei tahtnud emale saabumisest ette teatada, sest muidu oleks ema midagi kahtlustanud. Omeril ja Gabil olevat kaks nädalat aega, et paluda Oreni emalt raha oma „Panama-projekti“ jaoks. Gabi pole päris kindel, kas Omeri ema on nõus sellega, et Gabi koos Omeriga tema juurde elama asub. Sisse astub Pinhas ja räägib Omerile ja Gabile, et Mihal on armunud ning seitsmendas taevas.

Teine pilt

Sisse astuvad Mihal ja Mati. Vahepeal on Gabi, Omer ja Pinhas katnud laua. Rõõm üllatusest ja taaskohtumine. Mihal tutvustab Omerile Matit. Söögilaua taga teeb ema juttu ülikooli astumisest. Mihal seletab Omerile, et Mati elab tema juures. Omer on šokis ja küsib, miks ema talle seda varem ei öelnud. Omer seletab, et ülikool pole tema jaoks. Gabi ja Omer olevat Pamamas

ostnud mäe, kuhu nad kavatsevad rajada puhkeküla (kommuuni) loominguliste noorte ja kunstnike jaoks. Omer seletab, et ta otsib investorit, et alustada ehitustöödega. Gabi ja Omer kavatsevad loomulikult ise ka sinna elama minna. Gabi küsib, miks Mihali ja Mati ei söö argentiinapärast lihatoitu, mille ta on valmistanud. Mihali teatab, et pärast seda, kui ta Mati kohtas, sai temast taimetoitlane. Mati seletab, et koos Mihaliga on ta asutanud uue roheliste erakonna, mis üritab pääseda Iisraeli parlamenti Knessetisse. Jutuajamine Mati, Mihali ja Omeri vahel kisub teravaks: näiteks ei meeldi Omerile, et Mati on laenanud tema mootorratta ja selle enda koju jätnud. Omer ja Gabi viivad Pinhasi autoga koju. Mihali on Omeri mäeostu pärast ülimalt ärritatud. Mati üritab Mihali rahustada: Mihali lasku poisil unistada, sest teatud vanusest alates ei tohtivat vanemad enam laste ellu vahele segada. Siis järsku on Mihalil süümepeinad: ta pole aasta aega poega näinud ja rääkis temaga samamoodi, nagu kunagi rääkis temaga tema enda ema. Mihali ja Mati kallistavad ja suudlevad.

Kolmas pilt

Sisse astub vihane Hilda ja otsib Pinhasi, kes polevat jätnud ei kirja ega telefonisõnumit. Hilda olevat pool linna läbi kamminud ja ennast haigeks muretsenud. Mihali seletab, et lapselaps on just teel tema poole ja et Pinhas on nendega. Hilda jäi napilt kolm minutit hiljaks. Koomiline vestlus nende kolme vahel. Hilda otsustab Mihali poole ööseks jääda: „otsigu Pinhas ka üks kordki mind taga ja tundku ise, mis tähendab öö otsa üleval passida“. Mihali veenab Hildat koju minema, sest Omeril olevat selja taga 17-tunnine lennusõit ning ta tahtvat ennast rahulikult välja magada. Hilda palub Mihalil lubada teha kõik, et Omeri koju jääks. Mihali lubabki.

Neljas pilt

Omer saab aru, et ta on oma positsiooni kaotanud ja „võitleb“ ema (tähelepanu) eest. Omer küsib emalt, mis asja ta parlamenti ära on kaotanud ning mis on tal ühist kilpkonnade ja siilidega, ning üritab emaga rääkida oma mäe-projektist. Lisaks palub Omer Mihalil viivitamatult oma tuba loomadest vabastada, sest ta on pidanud juba kolm ööd koos Gabiga

magamiskotis magama, kuna Mati on tema toa loomi täis pannud. Ema seletab, et tal on kiire, kuna uue partei asutamine võtvat väga palju aega. Matil olevat ideaalid, kuid Mati polevat suuteline tegelema praktiliste detailidega, mis on jäänud Mihali hooleks. Külla tulevad Hilda ja Pinhas ning söövad koos Omeri ja Gabiga elutoas kooki. Mati ja Mihali eralduvad kööki ja töötavad seal tulevase partei veebilehekülje kallal. Hilda arvab, et Mati on kelm, kes Mihali rahaliselt ära kasutab. Omer räägib vanavanematele, et ta on juba nädal aega ema juures elanud, kuid ema ei tegevat teda märkamagi: ema olevat lolliks läinud. Gabile helistab isa ja seletab, et kui raha kiiresti ei saa, siis müüvat ta mäe ära.

Viies pilt (suure osa viiendast pildist tõlkisin eesti keelde: vt allpool)

Õhtu. Omeril õnnestub emaga lõpuks oma probleemist ja rahaasjadest rääkida. Omer seletab, et ta on Gabi isalt laenanud suurema summa raha ja et kui ta seda tagasi ei maksvat, siis müüvat Gabi isa mäe võla katteks ära. Mihali küsib, kui palju Omer Gabi isale võlgneb. Omer ei julge öelda ning Mihali käsib tal summa paberilehele kirjutada. Omer ei jõuagi kirjutada, sest saabub Mati ja ema hakkab koos Matiga jälle parteiasju ajama. Omer nimetab Matit parasiidiks, Mati Omerit tatikaks. Mihali käsib mõlemal maha rahuneda ja lubab Omeriga tegelda järgmisel päeval, kui tal rohkem aega on. Mihali kaalub noortele korteri üürimist, sest ta ei suuda absoluutselt keskenduda ega saa öösel magada. Ülakorrusel on kuulda, kuidas Omer ja Gabi seksivad. Siis tulevad Omer ja Gabi kööki sööma. Mihali katkeb kannatus ja ta teeb pojale ja Gabile etteheiteid. Ema ja poeg lähevad korralikult raksu ja süüdistavad teineteist vastastikku.

Kuues pilt

Järgmine hommik. Omer ja Gabi on juba tund aega vannitoas olnud. Kööki kostab vannitoast nende naeru. Mati ja Mihali söövad köögis hommikust. Matil on kiire ja ta tahab ennast pesta. Mihali on ilmselt öösel pisut järele mõelnud ja kaitseb Omerit: „Ma ei saa noore neiu juuresolekul minna Omerile märkust tegema.“ Kui noored ikka vannitoast välja ei tule ja edasi naeravad, siis katkeb aga Mihali kannatus. Ta jookseb vannituppa ja

kamandab nad vannitoast välja, „nii, nagu nad on“, st andmata neile aega riidesse panna. Mati seletab Mihalile, et ta ei suuda vannitoas vaadata kreeme ja dušigeele, mida on loomade peal katsetatud, ning lahkub riuga: ta minevat duši alla tööle. Omer ja Gabi tulevad lõpuks vannitoast välja ja Mihal korraldab neile stseeni. Mihal Gabile: „Hommikust õhtuni te sööte! Kui palju te sööte? Mitu korda päevas peab inimene sööma? Kuhu kogu see söök teil mahub? Teie saabumisest saadik läheb mul toidu peale viis korda rohkem raha ja terve maja haiseb juba hommikul vara küüslaugu ja liha järel. Jälgige iseennast: vaevalt olete silmad lahti teinud, aga juba tulete süüa tegema! Ja oma kreeme hoia oma toas, mitte vannitoas.“ Selle peale viskab Gabi demonstratiivselt kogu söögi prügikasti ja läheb ülalkorrusele. Omer süüdistab ema, et too ei aktsepteerivat tema pruuti. Mihal lausub selle peale, et kui see neile ei sobi, siis otsigu endile hotell. Mihal: „Aitab. Selles majas käivad asjad täpselt nii, nagu mina tahan.“ Omer provotseerib ema: kolmandik kodust kuuluvat talle – kui ema ei pea kooselu võimalikuks, siis müügu kodu ära. Mihal käsib Omeril jalga lasta. Omer ja Gabi vaidlevad: Gabi tahab Argentiinasse tagasi minna ja on valmis Panama-mäest loobuma. Omer leiab, et Gabi isa šantažeerib teda, st tal pole rahaga tegelikult nii kitsas käes ning tal puudub vajadus võla katteks mäge müüa. Omer eelistab jääda mõneks ajaks Iisraeli ja püüab leida mere ääres väikese odava hotelli.

Seitsmes pilt

Päev enne valimisi. Hilisõhtu. Hilda, Pinhas, Mati ja Mihal istuvad koos ja räägivad Omerist. Mati leiab, et Omer manipuleerib emaga. Mihal leiab, et Omer on juba suur ja et ta peab ise hakkama saama. Hilda teatab Mihalile, et Gabi isa olevat valmis ostma Gabile ja Omerile maja ning katma kõik nende võlad, et noored Argentiinasse elama asuksid. Mihal on üllatunud ega saa aru, miks Omer talle sellest rääkinud pole. Kui Mati Omer uuesti hukka mõistab, ja seda üsna karmide sõnadega, toimub Mihalil mingi murrang. Ta ütleb, et valimised teda täna õhtul ei huvita, palub Matil üksi partei peakorterisse minna, helistab Omerile ning palub Omeril ja Gabil koju tulla. (Vaata allpool eesti keelde tõlgitud katkendit.) Mati lahkub. Omer ja Gabi tulevadki koju. Mihal palub oma käitumise pärast vabandust. Gabi telefon

heliseb ja ta läheb teistest eemale rääkima. Mihal nõustub Omerile raha andma, et too saaks Panama-projekti lõpuni viia ning siis Iisraeli tagasi tulla. Omer rõõmustab ja teatab sellest uudisest ka Gabile. Gabi teatab: „Omer, mäge pole enam. Omer, mu isa müüs mäe ära.“

Kaheksas pilt

Valimiste päev. Omer tassib ülakorruselt kohvreid alla. Paar sõidab tagasi Argentiinasse. Sisse tuleb Mihal ja teatab kurva naeratusega, et ta astus Mati parteist välja. Mihal palub Omeril jääda, kuid Omer keeldub (vaata näidendi lõppu, mis on allpool eesti keelde tõlgitud). Mihal istub diivanile ja vaatab televiisorist uudiseid. Valimiste tulemused on teada. Roheliste partei teeb ajalugu ja on saanud vastu ootusi ühe mandaadi. Tundub, et Mihal on nende nädalate jooksul jäänud ilma nii pojast kui ka elukaaslasest – ent võib-olla hoopis poja taas leidnud (iseseisvama, täiskasvanuks saanud poja). Ehk on mõlemad nende nädalate jooksul pisut küpsenud?

KATKENDID:

Viies pilt

MIHAL (*telefoni*): Kas saal on homme täis? See on väga tähtis miiting, ma tahan staare ... Mida pole? Sa kutsusid Orna Bamai?⁶ Kas kleepekaid on? Plakateid? Paiguta Mati fotod keskele ... Moše, mul heliseb teine telefon ... Kui saal pole täis, siis võta inimesi tänavalt ja maksa neile viiskümmend seeklit selle eest, et nad õigetel kohtadel karjuksid. (*Omer lülitab ema telefoni välja.*) Lolliks oled läinud või?

OMER: Valimisteni on veel kaks nädalat aega. Juba saabumisest saadik olen ma su käest palunud, et me viis minutit juttu räägime! Sa räägid ühe päeva jooksul neljasaja inimesega. Nüüd sa aitad mind.

MIHAL: Ma tegelen sellega pärast miitingut.

---

⁶ אורנה בנאי, kuulub Iisraeli naiskoomik, avalikult lesbiline. Mängis aastaid poliitikuid pilavas telesketšisarjas „Imeline maa“ (ארץ נהדרת) ning paari aasta eest Kaluginat Tel Avivi teatri Gesher väga õnnestunud lavaversioonis filmist „Armastus tööpostil“, mille tegevus oli üle kantud Iisraeli. Eesti-lavastuses võib ta asendada kellegi teisega, näiteks Dana Internationaliga.

OMER: Mul on probleem! Ma ei saa oodata, kuni miiting on ära toimunud! (*Mihal kuulab Omerit.*) Ma olen selle mäega ummikus, ma ei tea, millest alustada. See on supermägi, ema, me ostsime selle Gabiga. Me alustasime mäe otsas puhkeküla ehitamist. Me panime kõik oma säästud selle alla kinni, ma leidsin partneri, hästi kihvt inimene, aga poolteist kuud pärast ehitustööde alustamist läksime me tühiasja pärast riidu ja ta ei andnud enam näole, ühesõnaga jättis kõik oma võlad ka mulle... Isa majanduslik olukord on allpool igasugust arvestust, nii et mul ei jäänud midagi muud üle kui Gabi isalt raha laenata. Ainult nii kauaks, kuni ma oma jõududega hakkama saan. Kui ma nädala jooksul talle raha tagasi ei maksa, siis müüb ta mäe ära ja mul on lips läbi. Ma ei saa sellest mäest loobuda. Ma usun sellesse. See äri toob leiva lauale veel kümnetele perekondadele.

MIHAL: Miks sa Gabi isalt raha laenasid? Miks sa minuga sellest ei rääkinud?

OMER: Sest tal on pangas sidemeid ja ta ise pakkus.

MIHAL: Mis siis, et ta pakkus? Miks sa telefonitoru ei tõstnud ja minuga nõu ei pidanud, enne kui sa jooksid võõra inimese käest raha vastu võtma?

OMER: Sest ma kartsin, ma tahtsin sulle üllatust teha, ma tahtsin, et sa mõtleksid, et ...

MIHAL: Kui palju sa talle võlgu oled?

OMER: Sa oled pettunud.

MIHAL: Kui palju sul vaja on?

OMER: Ma ei suuda seda öelda.

MIHAL: Siis kirjuta. (*Ulatab Omerile paberilehe.*) Homme hommikul helistad Gabi isale ja palud tal võla katteks mäe ära müüa.

OMER: Aga sul ju on raha. Sa panid minu ja Odi jaoks raha kõrvale, et me saaksime ennast teostada, et me saaksime midagi tähendusrikast korda saata, oma unistused täide viia ... See on unistus, ema, see mägi on minu elu unistus!

MIHAL: Seda, mida ma kakskümmend viis aastat korjasin, ei raiska ma Panama mäe peale!

OMER: Sa ei näe tõepoolest mitte midagi peale oma partei ja oma rohelise silmakirjatsejaga!

MIHAL: „Silmakirjatsejaga“? Kuidas sa julged temast sellise põlgusega rääkida? Kui sa ainult teaksid ...

OMER: Kui ma ainult mida teaksin? Ta kasutab sind ära! Kas sa sellest tõesti ise aru ei saa?

MIHAL: Mida?

OMER: Sa tead ju ise väga hästi, et kolme aasta pärast on tal sinu ringkonnas igal pool tutvused ja tal on õigus sinu varale.

MIHAL: Ahah. Vaat mis sulle muret tekitab. Pärandus? Kas sa tunnend teda? Oma saabumisest saadik oled sa temaga ainult kolm lauset vahetanud. Mida sa temast üldse tead?

OMER: Ma tean, et see on minu kodu, ma olen siin sündinud, ilma et keegi mulle mingeid eeltingimusi seaks. Ma tulin koju tagasi!

MIHAL: Ja sa avastasid üllatusena, et mina elan ka siin. Ja nüüdsest seatakse sulle eeltingimusi. „Silmakirjatseja“ on minu elukaaslane ja sa suhtud temasse ka lugupidamisega. [...] (*Sisse astub Mati.*) Omer, ma upun töösse. Mul pole minutitki vaba aega.

OMER: Aga ahvidest rääkida on sul aega maa ja ilm. Kas me ei või viis minutit ka juttu rääkida?

MATI (*Omerile*): Ahvid võivad terve aasta oodata või hoopis maha kärvata, nad ei huvita niisama hästi kui mitte kedagi. Aga pärast seda, kui ma väikeste ahvide nuttu kuulsin, ei saa ma seda häält unustada. Ma ei suuda magama jääda, mul pole isu, Omer, ma ei suuda senikaua mitte millestki muust mõelda, kuni ma nad sealt farmist välja olen päästnud.

OMER: Ma üritan oma emaga viis minutit koos istuda, ilma telefonita, ilma parlamendita, ilma ahvideta, ainult meie kaks.

MATI: Mind see ei üllata. Sa lähed karjaga kaasa ja mõtled ainult iseendale.

OMER: Ja sina ei mõtle ainult iseendale? Kui sa oleksid idealist, siis sa ei trügiks minu ema raha eest parlamenti.

MIHAL: Omer! Ma ju ütlesin, et homme pärast miitingut me istume koos maha ja katsume lahenduse leida. Mitte ülepeakaela.

OMER: Ma olen kindel, et doktorihärra ei anna meile aega mingit lahendust otsida. Isegi kui see pole ülepeakaela. (*Läbi hammaste.*) Parasiit ...

MATI: Kuula mind hoolega, tatikas ...

MIHAL: Mati, lõpeta ära!

(Omer läheb ülakorrusele oma tupp.)

MIHAL: Mina ei pea nii pingelises õhkkonnas vastu, mul ütlevad närvid üles, ma pole teda juba aasta otsa näinud, tal on minu abi vaja ja mina ei tee temast väljagi. Ja ahvifarmi ei pääse sa niikuinii sisse, sest seal on ümberringi kaamerad ja traataiad, turvafirmad võtavad su kohe kinni ja sa ei pääse mingisse parlamenti!

MATI: Rahune maha, tule, mediteerime...

MIHAL: Ma ei taha, mul pole kannatust mediteerimiseks.

MATI *(lülitab sisse muusikakeskuse)*: Katsu muusikale keskenduda.

MIHAL: Ma kuulan seda juba pool aastat. Kogu aeg üks ja seesama. See muusika ajab mind närvi.

(Gabi ja Omeri toast on kuulda hääli.)

Mihal. Ja see ajab mind ka närvi! (Kuuldub ohkeid.) Nad teevad seda meelega.

MATI *(irooniaga)*: Ohked on jube valjud küll, aga mitte keegi ei seksi meelega, see on normaalne.

(Kostub uus karje ja ohe.)

MIHAL: Ah et see on normaalne? Kust džunglist see tüdruk lahti on lastud?

MATI: Ega see tema pole, see on Omer.

MIHAL: Mis tähendab Omer? See on ju see tüdruk! Kas Omer oskab hispaania keeles karjuda?

MATI: Omer innustab teda!

MIHAL: Kust sina tead, mis neil seal toimub?

MATI: Ta ei julgeks nii karjuda, kui Omer teda ei julgustaks.

[...] Gabi saab orgasmi ja karjub hispaania keeles.

MIHAL: Kas nüüd karjus ka Omer või?

MATI: Nüüd karjus tüdruk!

MIHAL: Suur aitäh sulle. *(Omer oigab.)* Nii see küll ei lähe. Ma üürin neile korteri.

MATI: Tõsiselt räägid või?

MIHAL: Ma lihtsalt ei suuda seda taluda. [...] Ma ei suuda tööl keskenduda. Kuidas ma saan kohtus keskenduda, kui ma ei saa öösel magada ja ma ei taha temaga riidu minna, mis ma talle ütlen? Et seksigu vaikselt?

(Omer ja Gabi tulevad alla kööki.)

OMER: Mis sa süüa tahad?

MIHAL: Vaata neid, mis nad endist õige mõtlevad? Nad peremehetsevad kogu majas. Päev otsa nad söövad. Iga viie minuti tagant see tüdruk küsib mult, ega ma süüa ei taha. Ei taha süüa. Mul pole hetkegi vaikust. Ah et kanadel on linnuvabrikus kitsas? Mul on ka!

MATI: Mihal, ära võrdle võrreldamatut.

(Omer ja Gabi teevad müra.)

MIHAL: Mul on kõrini!

MATI: Mihal, sa oled lihtsalt vihane. Ära pööra neile tähelepanu. Pole mõtet.

MIHAL: Mati, ära sega vahele.

(Mati läheb tuppa ja Mihal kööki.)

MIHAL: Andke andeks, aga kas te teate ka, mis kell on?

OMER: Mis on?

MIHAL: Selles majas elab praegu neli inimest ja kõigil neil on võrdne õigus öösel magada.

OMER: Kas tal oma kodu polegi?

(Gabi läheb tagasi tuppa.)

MIHAL: Kuidas, palun? Mis see sinu asi on?

OMER: Mina olen veerand rahvastikust, kes siin elab. Mul on õigus teada.

MIHAL: Sul pole mingit õigust sellele, millel minu eluga pistmist on.

OMER: Mul pole üldse mingeid õigusi! Mulle pole siin kodus kohta, mulle pole oma toas kohta, mulle pole oma ema pool kohta.

MIHAL: Omer, mida sa tahad?

OMER: Enne, kui sa temaga koos elama hakkasid, oleksid sa võinud ära oodata, kuni ma kodust lahkun.

MIHAL: Aga sa ju lahkusidki. Sa sõitsid terveks aastaks ära. Kas sa tahtsid, et ma ootan sind ahju kõrval, tass teed ja kudumisvardad käes? ...

OMER: Ütle mulle, kas sa võtad mingeid tablette või?

MIHAL: Mis tablette?

OMER: Kas te tõmbate marihuaanat või?

MIHAL: Miks? Sest mul on oma maailm, millest sina osa ei saa? Kirg, millest sina aru ei saa?

OMER: Mis kirg? Kirg oma taskust selle Mati ulmefantaasiate realiseerimine kinni plekkida?

MIHAL: Minu tasku on minu asi. Sa pole minu äripartner ja mind sa vanaduspõlves ülal pidama ei pea. Mul on temaga hea koos olla ja ma olen temaga õnnelik. Ja tema on alati minuga ja tema fantaasiaid realiseerin ma oma kümne küünega. Ja kui ta peaks tahtma kuule sõita, siis ma ostan talle kosmoselaeva ka.

Katkend seitsmendast pildist

[...]

MATI: Sa tahad loobuda? Loobu, loomu parteist, loobu iseendast.

Mihal. Kes see „mina ise“ on? Mida see „mina ise“ tähendab? Kus see „mina ise“ algab ja lõpeb, Mati? „Hoolitse iseenda eest“, „armasta iseennast“.

Sõnad, sõnad, sõnad ...

MATI: Mitte ainult sõnad. Poiss sülitab sinu ja sinu unistuste peale.

MIHAL: Sa ei räägi minu pojast nii.

MATI: Aga see on tõde. Ta tuleb su juurde ainult sellepärast, et midagi saada.

PINHAS: Ta on tema ema!

HILDA: Pinhas, ära sega vahele.

MIHAL: Sinul pole probleemi. Sa jätsid oma tütrele ja naisele maja ja muu vara ja sa oled igasugustest kohustustest vaba!

MATI: Ma pole üldsegi mitte igasugustest kohustustest vaba, aga kellegi ori ma ka pole. Ma olen vaba inimene ja ma arvasin, et sina ka... Mul on sind vaja.

MIHAL: Küll sa üksi hakkama saad, ma usaldan sind, mine peakorterisse, sind oodatakse seal.

MATI: Mihal ...

MIHAL: Ma palun sind, mine ära ...

MATI: Väga hea ajastus.

[...]

Katkend kaheksandast pildist

[...]

(Mihal vaatab Omerile otsa.)

OMER: Ema ...

MIHAL: Omer, ära sõida ära.

OMER: Mida?

MIHAL: Sa ju kavatsesid siia jääda, mägi on müüdnud ... Ma pole kunagi teie elule vahele seganud, teil on alati olnud valikuvabadus ... Ära sõida, jää koju, ma tean küll, mille sa läbi oled elanud ... Aga see on juba möödas, proovige aastake siin elada, ma aitan teid, ma otsin Gabile töökoha kunstigaleriis, tehke nii palju süüa, kui soovite, ma vihkan söögitegemist, istuge päev otsa vannitoas, lärmake, jätke asjad laiali, tehke köök mustaks, ma ei esita teile ühtegi küsimust ega ütle midagi. Kui te tahate, siis ma üürin teile korteri, et te saaksite omaette olla ... Ainult jää siia ...

OMER: Ema, anna andeks, et me sulle halval ajal selga sadasime. Ma olin oma muredega ametis ja ma mõtlesin nagu ikka, et sina ... Mis parata: sa ise harjutasid mulle sisse, et ma saan kõik, mis ma tahan... Sa ei öelnud mulle mitte kunagi ei. Ma ei kujutanud mitte kunagi ette, et ma hakkam elama kuskil mujal, sa ju tead, kui tähtis kodu minu jaoks on. Aga Gabil on siin väga raske, me läheme Argentiinasse tagasi, seame ennast seal uuesti sisse... Küll ma ükskord oma mäe juurde ka jõuan, küll kõik saab korda, ema. Sa tuled meile külla ja meil saab koos olema sama lõbus kui vanasti, minul, Odil ja sinul...

MIHAL: Muidugi, kullake.

(Takso annab signaali.)

MIHAL: Ma armastan sind.

OMER: Ma olen sinu järele hull.

[...]

(Annoteeris Margus Alver.)

CHRISTOPHER DURANG „Naerust lõhkedes“ (*Laughing Wild*,
1987)

(Võib ka „Metsikult naerdes“)

1N+1M

Esietendus 23. oktoobril 1987. aastal New Yorgis (Playwrights Horizons).
Lavastaja Ron Lagomarsino.

TEGELASED:

NAINE

MEES

HINNANG:

Sellest tekstist annaks teha hea estraadinumbri, kuigi pigem „musta huumorisse“ kalduva. Aga kõik sõltub esitajast, eriti vaimukas on mehe tekst ja tuletab meelde Sulev Nõmmiku huumorikalt südamlikke monolooge. Niisugune vaimukas tekst näib sobivat Tallinnasse sama hästi kui New Yorki, sest ka meil õpetatakse praegu meelegeitlikult positiivset mõtlemist. Samas tegevat aga südamest tulev naer inimesed märksa positiivsemaks kui pikad loengud ja *workshop*’id. Igatahes suudaks hea näitleja niisuguse tekstiga piisavalt publikut naerutada, sest kõik need argiprobleemid ja absurdsed olukorrad on meilegi juba tuttavad. Ameerikalik vägivald tungib aga paratamatult ka huumorisse ja isiklikult minu jaoks on lõhub vaimukat huumorit nii mehe kui ka naise liigagi vägivaldne uni. Aga mis parata, niisugused on enamasti ka Ameerika komöödiad, meie jaoks isegi mitte tragikomöödiad, vaid „löögikomöödiad“, mis on kokkuvõttes ikkagi vägivaldne üles ehitatud. Kahjuks. Kas saab vägivalda ravida vägivaldaga? See on küsimus, aga ilmselt on tegemist siiski kogumiku kõige lootustandvama rahvatükiga, mis võiks publikut paeluda ja teatrile raha

sisse tuua. Vähemalt väikesel laval kui teatril puudub oma estraadistaarilik näitleja, kes suudaks huumorile hinge sisse puhuda.

KATKENDID:

1. Naerust lõhkedes

NAINE (*pikk monoloog*): Ah, nii kohutav segadus. Vaadake vaid seda korralagedust! Mu juuksed on võimatud. Mu riided näevad nii inetud välja. Ma tahaksin teiega elust vestelda. Elus püsimine on lihtsalt liiga komplitseeritud asi, kas ka teie ei arva? See igavene iseenda-tagantsundimise-sundimine, et olla eluvõimeline ja tubli... Kõik need inimesed, kellega on tegemist! Ma püüdsin endale tuunikala osta, supermarketis, seal seisiski too inimene, ikka täpselt seal, kuhu ka mina käe sirutasin, et konservikarpi võtta, niisiis ootasin ma hetke, ma tahtsin näha, kas need inimesed lähevad ükskord kõrvale või ei, aga ei mingit liikumist – nad pörnitsesid täpselt nagu minagi neid tuunikala konserve... Neil oli lõputult palju aega, nad lugesid igalt konservikarbilt eraldi kõiki lisandeid, nagu oleks see mingi raamat, üks võrdlemisi igav raamat, kui nad viitsinuks minult küsida, aga minult ei küsinud keegi; ma ootasin igatahes küllalt kaua, ometi ei nihkunud ükski inimene edasi, ma ei pääsenud neile konservidele lihtsalt ligi; ma tahtsin juba paluda, et nad astuksid veidi kõrvale, aga nad tundusid nii nõmedad, sest kui nad ise ei taipa, et ma neist mööda tahtsin, on mõttetu midagi paluda ja mind haaras jälle see kohutav hirm, et ma ei saavuta neilt midagi, üleüldse mitte midagi, ka neid paludes, sest nad kukuksid siis mind hoopis söimama umbes nii: „Me läheme edasi, kui see meile endile sobib, ole sa neetud, sina hädavares!“...

(Samas laadis edasi 16 lehekülge.)

2. Metsikul otsingul

MEES:

Ma olin varem väga negatiivse ellusuhtumisega mees. Aga siis läksin ma isiksuse-*workshop*’ile ja see muutis mu elu täielikult. Kui nüüd minuga midagi negatiivset või lausa halba juhtub, siis taban ma kohe ära ka

positiivse. Kui mul on ikka tõesti halb päev või kui mind petab keegi, keda ma pidasin oma heaks sõbraks, või kui ma sõidan kogemata otsa mõnele neist neetud rattasõitjatest, kes sõidavad alati vales reas, jah, sa ei vaata ju alati sinna valesse suunda ja siis kihutavad nad sulle otsa, et sind tappa või vähemalt vigaseks teha, niisiis igal juhul, ma näen nüüd kõiges ka head ja ütlen endale: see klaas pole poolenisti täis, ta on pooltühi.

Ei... nüüd ütlesin ma seda jälle vastupidi, harjumuse asi. Selge, et kui need oma tobedate jalgratastega ringi ajavad, pole klaas ei pooltühi kui pooltäis, vaid lausa tuhandeks killuks purunenud, sest kui ikka klaasist üle aetakse, siis oled sa surnud või lamad haiglas.

Aga ma püüan sellegipoolest positiivne olla, sest niisugune on nüüd minu eluhoiak. Mul on sellest juba kõrini, et ma peaksin lisaks veel ka lõbus ja õnnelik olema: minu isiksus tegi mind lausa haigeks ja ma pidin midagi muutma. Poolenisti täis, pooleldi tühi. Nii pidin ma endale sisendama: sul pole vähki... igatahes mitte veel täna.

Sa pole pime. Sa pole üks neist nälginud lastest Indias või Hiinas või Aafrikas. Vaata päikeseloojangut, vaata päikesetõusu, miks sa seda ometi ei naudi, jumala pärast? Ja seda teen ma nüüd tõepoolest. Välja arvatus siis, kui on täiesti pilves, saage ometi aru, siis pole päikest ju üldse näha. Või ka siis, kui on liiga palav.

(Monoloog jätkub umbes 16 lehekülge.)

3. Metsikud unelmad

(MEES seisab tuunikala konservide leti ees supermarketis ja pöörnitseb konserve, kaalutledes, kas osta või mitte osta. NAINE astub ligemale, seisab tema taga, ootab oma järjekorda. Naine on silmatorkavalt kannatamatu, nii tähelepanuäratavalt, et mees seda kogu kehaga tajub ja talle pilgu heidab. Ometi otsustab mees naise pilgule rohkem mitte vastata, sest ühe hulluga pole mõtet ometi kontakteeruda.

Mõne hetke pärast ei kannata naine seda enam välja, ta tõstab rusika ja virutab mehele vastu pead. Löök tabab meest nii hästi, et ta vajub põrandale.)

NAINE: Kas te poleks nii kena ja astuks edasi, Teie sitavares! *(On kuulda lapse nuttu, nagu oleks temagi naise metsikusest ehmunud.)*

MEES: Mis teiega lahti on?

NAINE: Miks te edasi ei astunud? Ma ometi palusin seda!

MEES: Ei, sugugi mitte.

NAINE: Aga palusin ju. *(Kuhugi tahapoole, kust kostab nuttu.)* Jäta järele, väike tüdruk, ma pole ometi midagi teinud.

MEES: Te olete hull. *(Naine hakkab nutma ja tormab supermarketist minema. Mees põrnitseb talle järele. Paus. Pimedus. Uuesti valgus ja sama stseen. Mees põrnitseb tuunikala. Naine seisab stressiseisundis tema taga.)*

NAINE *(vihaselt, läbi kokkupigistatud hammaste, nii et temast vaevu aru võib saada)*: Kas te loete seal raamatut või? Mul pole aega. *(Mees ehmuks veidi, aga püüab nii vastata, nagu oleks ta valesti aru saanud.)* Hähmmm... *(Vaatab kella.)* ...kell on umbes kuus ja kolmkümmend minutit.

NAINE: Ma ei küsinud seda, sina sitavares! *(Ta lööb talle vastu pead, mees kukub, tüdruk nutab.)*

...

(täielik pimedus, kõik kordub)

...

MEES: On see rünnak? *(Võtab püstoli välja, tulistab naist, kes kukub surnult maha, laps nutab.)* Pea suu, pisike! *(Tulistab lapse suunas. Uuesti täielik pimedus.)*

NAINE *(Kui taas valgeks läheb, tuleb naine rambivalgusse koos saatjaga ja pöördub otse publiku poole.)*: Mu unenägudes on hirmus palju vägivalda, näen korduvalt ühte ja sama meest tuunikalakonservide riuli ees. Hiljuti nägin isegi unes, et ta lasi mind maha.

MEES *(Tule samuti lavaservale, koos ühe teise saatjaga ja pöördub samuti otse publiku poole.)*: Mul on pidevalt korduv unenägu naisest supermarketis. Ükskõik, mida ma ka teen või kuidas käitun, ikka lööb ta mulle vastu pead. Hiljuti nägin ma aga unes, et lasin ta maha. See uni meeldib mulle. Aga ei

meeldinud siis, kui ma seda parasjagu nägin, siis oli see kõik üpris ebameeldiv.

...

Lõpukatkend

NAINE (*kurvalt*): Ma usun, et ma ei jäta endale mingit lootust...

MEES: Ah, mul on nii kahju. Ähhmmm... Ma loodan, et harmoonia-
tseremoonia võiks meid täna õnnelikuks teha. Ja kui mitte, siis vähemalt
päike paistab. (*Otse naise poole.*) Kas te olete päris kindel, et te olete täiesti
ilma igasuguste lootusteta?

NAINE (*pöördub leebelt publiku poole*): Ma loodan, et see kloppimine mu peas
ükskord katkeb. Ja ma loodan, et inimesed ei süлита mu poole, kui ma
tänaval neist möödun. Ja ma loodan, et keegi annab mulle tööd. Ja ma
loodan, et mind õnnistatakse rohkem heade kui halbade päevadega. Ja et
ma õpin, kuidas mitte pidevalt vihane olla. Ja et oleks võimalik lihtsalt
hingata, ilma soovita kohe aknast alla hüpata. Ja ma tahaksin veel ainuski
kord tajuda seda õnne, nagu tookord, sellel kevadpäeval, kümme minutit
järjest, kohe enne seda, kui ma otsustasin, et elu on julm... ja hulluks
läksin. Ma tahaksin rõõmu tunda ja see rõõm peaks olema just niisugune
(*Lööb pea kuklasse ja sirutab käed vaimustunult kahele poole laiali.*)

MEES: Hingakem, kõik koos. Üks... (*Naine ja mees hingavad, päike tõuseb.*)

NAINE: Ja välja...

MEES: Sisse...

NAINE: ...ja välja...

(*Lõpp.*)

(Annoteeris Reet Kudu.)

JAN FABRE „Plagiaadi kuningas“ (*Le roi du plagiat, 2005*)

1M

Esietendus 2005. aastal Avignon'i teatrifestivalil. Lavastaja Jan Fabre.

KOKKUVÕTE:

Õigupoolest on sisuks kogu teater, sest teater on ju elu plagiaat. Laval püütakse pidevalt jäljendada elu. Monoloog algab sellest, et räägitakse ahvidest, kes on meistrid ahvima. Edasi püütakse selgitada, et õndsad on need, kes usuvad. Mida täiuslikum on näitleja usk oma rolli, seda õndsamana lahkub ka publik teatrist.

Iseloomulik on kirjavahemärkide eiramine või siis nende suvaline kasutamine. Sama kehtib suure algustähe kohta. Neid iseärasusi ei märka laval, küll aga lugedes.

HINNANG:

Tekst, mille mõttekäike oli mõnu jälgida ja veel suurem rõõm tõlkida. Siin pole tegemist lihtsalt absurdiga absurditsemise rõõmust, vaid arutlustega, mida nii väga tahaks lavalt kuulda ja just mõne niisuguse tippnäitleja suust nagu näiteks Arne Ürsküla. Need arutlused on küll näiliselt seotud ja ilma tegevuseta nagu paljudes moodsates lavalugudes, aga ometi on selles näidendis minu jaoks suurem sisemine pinge kui mõnes krimkas või põnevusloos. Ja loodan väga, et ka mõne meie tippnäitleja jaoks.

KATKEND:

(Algusest)

Backstage:

Rääkivatele ahvidele on nii tüüpiline

leppida kokku kohtumine teatris

Ilus

See on maja

kus rääkivad ahvidele
oma ahvilikkust tähistavad
Ja siin, kus draama tunneb end koduselt
pean ma tõestama
et ma olen lava jaoks küps
Mitte lihtsalt, et
ma oleksin palju harjutanud
Ma olen ka palju proovinud
Ja siin, kus on õige koht komöödia jaoks
pean ma suutma iseenda eest vastutada
Missuguse ajuga pean ma seda tegema?
Mul pole aju
Ja siin, kus eluks on tragöödia
pean ma ennast kaitsma
Sest ma pean oma tühjust täitma
ja oma surematusest loobuma
Kui pole lihtsat lahendust
ei anna jumal vastustundetust

Ha, mehhaaniline silm
Jälgivad mind rääkivad ahvid?
Kas nad lausa uurivad mind?
Jah, ma usun küll
Kas nad lausa kuulevad mind?
Ehk olen ma lihtne hing...
kes end väikeses seltskonnas hästi tunneb?

(Keskelt)

Ma nägin
ja näen ikka uuesti
kuidas filosoofid, teadlased ja kirjanikud
oma plagiaate õigustavad
ja õigusega

Nad kasutavad tekste, mida nad kui väikesi lapsi
nigelast miljööst välja kisuvad,
et neid paremasse keskkonda paigutada
Nad kasutavad matemaatilisi õpetusi
mida nad peidavad väikeste lindude kombel
kotkaste tiivasulgedesse
et need saavutaksid nii suuri kõrgusi
milleni nad omal jõul eales ei küüniks
Plagiaadi abil kindlustavad nad oma olemasolu
või püütakse sellest lahti saada
Plagiaadi kaudu sünnivad sõnad ja arvud ikka uuesti
et jõuda teistsuguse väärtuseni
uute instseneeringuteni
millede suurus
kroonib teie surelikkust
Ma tahan olla see teine väärtus
Ma tahan olla *kroonib*
Kui ma selleks saan,
milleks ma saada tahan
siis võin ma olla kestahe
teadlane, filosoof, kirjanik
doktor, monstrum, putukas
rääkiv ahv, inimene
kaotuste keiser
ilu teener
plagiaadi kuningas

(Lõpust)

Ma pole omapärane
Ma pole ingel
Ma pole omapärane
Ma pole omapärane
Miks ma pole omapärane?

Kas ma pole piisavalt veenev?
Kas olen vilets näitleja?
Kes on süütu
visaku esimesena kivi
Kas ma pole sellele küllalt mõelnud?
Neetud, neetud ja neetud veel kord
Miks ma olen omapärane?
Kõigepealt langeb üksik kivi,
siis järgneb taevast kivivihm.

Tüüpiline: Kui vastus on lihtne
siis annab Jumal vastuse
Mida sa ütled?
Mina, püha idiot
Miks?
Ma ei saa sinust aru
Korda seda veel kordki
Sa-oled-omapärane
sest-sa-tahad-teisi-jäljendada
ilma-et-see-sul-õnnestuks

Inspireeritud teadlaste John Brockmanni ja Edward O. Wilsoni töödest.

(Annoteeris Reet Kudu.)

JIRI HUBAČ⁷ „Vana hea ansambel⁸ (Stará dobrá kapela, 1984)

2N+7M

Enamiku tegelaste vanus üle seitsmekümne. Näidend vanemale publikule.

TEGELASED⁹ (lavale ilmumise järjekorras):

PINDAS¹⁰

BEĐAR¹¹

BAMBÁSEK¹²

ŠÁNA¹³

ÁDA¹⁴

---

⁷ 1929-2011. 80. aastatel mängiti Vanemuises tema tragikomöödiat „Maja pilvedel“ (*Dům na nebesích*).

⁸ Mõeldav tõlge on ka „Vana hea orkester“. Moskva Malõi teatris lavastatud tõlke pealkiri oli „Vana hea ansambel“, mille sõnumit vene teatrikritik Irina Allatova on kommenteerinud järgmiselt: „А название „Старый добрый ансамбль“, как оказалось, тоже имеет двойной смысл. Музыкальный, но и театральный тоже. Опытные и пожившие на сцене не один десяток лет артисты продемонстрировали публике, что же это такое — настоящий сценический ансамбль. Там у каждого своё соло, отыгрываемое с достоинством. Но и молчание, временный уход на второй план не отзываются пустотой. Есть живая реакция, есть постоянная и непрерывная сценическая „жизнь“, не затихающая за эти три часа ни на мгновение. Кто-то скажет, что сегодня всё это не столь уж и важно. Но только не актёрам, тем более актерам этой старейшей московской сцены. А уж вместе с ними, безусловно, и зрителям.“ (Культура, 11.12.2003.)

⁹ Mitte lasta ennast eksitusse viia nimede kõlast ega tähest/häälikust, millega nad lõpevad: ainsad naistegelased on HERMÍNA (viiekümne ringis) ja ANDULA (üle seitsmekümne). Ülejäänud on kõik mehed. Peategelased on ŠÁNA ja PINDAS, kesksed tegelased lisaks neile BEĐAR ja ÁDA — neli kooliorkestri liiget, nüüd kõik seitsmekümne ringis. Ülejäänud on kõrvaltegelased. BERGMANIL ja JOSEFIL on kummalgi väga väike roll.

¹⁰ Tšehhipäraselt hääldada [pindjas]. *Pindas* tähendab tšehhi kõnekeeles lühikest kasvu inimest (vrd „naga“). Slängis ja eelkõige laste kõnepruugis kasutatakse sõnu *pindík* ning selle variante *pindá* ja *pindás*. Tegemist on hüüdnimega; sellist tšehhi eesnime pole olemas. Täht *d'* märgib tšehhi keeles palataliseeritud d-häälikut. Tšehhi kirja- ja trükikunsti traditsiooni kohaselt on väiketäht *d'* ja suurtäht *Ď*.

¹¹ Tšehhipäraselt hääldada [bedjar]. Tegemist on lühendatud ning kergelt halvustava kõlaga kujuga eesnimest Bedřich, seda enam, et *bedar* tähendab tšehhi slängis „vistrikku“.

¹² Tšehhipäraselt hääldada [bambaasek]. Üldine märkus: tšehhi keeles on sõnarõhk alati esimesel silbil, ka siis, kui järgsilbis on pikk täishäälik. Tšehhi keele ortograafias märgib pikka täishäälikut (umbes nagu eesti keeles teises vältes) akuut (´) tähe kohal.

¹³ Tšehhipäraselt hääldada [šaana]. Šána on Šandrochi hellitusnimi.

HERMÍNA¹⁵

ANDULA

BERGMAN

JOSEF

TEGEVUSAEG JA -KOHT:

Tegevus toimub Tšehhi väikelinnas koolikokkutulekul, pikki aastaid pärast kooli lõpetamist. Etenduse pikkus (koos vaheajaga) umbes kolm tundi.

KOKKUVÕTE:

Kunagise kooliansabli liikmed kohtuvad üle seitsmekümne aasta vanuses klassikokkutulekul, kuhu on kutsutud kõik need, kes veel elus on.

Kokkutuleku on pärast teist infarkti otsustanud korraldada Beďar, et ansambel mängiks taas nagu aastakümneid tagasi. Ta on selleks puhuks üürinud isegi klaveri (ülejääänud pillid on viiul, kontrabass, klarnet), mille ta on lasknud tuua hotelli, kus kokkutulekule sõitnud koolivennad peatuvad. Peategelasteks on Šána ja Pindďas, kes on kooliajast saadik omavahel tülis. Elus vatti saanud ja kibestunud, nüüd vanadekodus elav, pidevas rahapuuduses Šána ei suuda siamaani Pindďasele andestada, et too temalt armastatud tüdruku Marie Kurandová üle lõi. Juba esimeses stseenis kuulutab ta pahuralt, et ta ei kavatse Pindďasega koos mängida ega isegi temaga rääkida, mille peale Beďar teatab: „Rääkima sa temaga ei peagi. Mängimisest on küllalt. Istud seljaga tema poole. Sa ei pea tema poole üldse vaatamagi. Ausõna.“ Pindďas ulatab näidendi alguses Šánale käre, et temaga ära leppida, kuid leppitus saabub alles näidendi lõpus, kui hotelli saabub kiri, millest selgub, et Marie Kurandová, keda kõik kokkutulekule ootavad, on ammu surnud.

---

¹⁴ Tšehhipäraselt hääldada [aada].

¹⁵ Tšehhipäraselt hääldada [hermiina].

TONAALSUS:

Näidendit võiks iseloomustada sõnadega „helge kurbus“. Vanaduses pöörduvad tegelased, kes on üle elanud raskeid aegu (Teise maailmasõja, riigikorra muutuse 1948. aastal, Nõukogude invasiooni 1968. aasta augustis) tagasi noorusemaile. Pindas Šánale: „Kas sa oled kõik ära unustanud? Kõik selle, mis me koos läbi oleme teinud? Meie arutelud? Ühised reisid? Mul on siin kaks pilti. Meie jalgrattamatkalt Dresdenisse. Ma ei unusta seda mitte kunagi. Siin vihikus on mul kõik kirjas. See on minu päevik.“ Pindas ja Šána lepivad ja konsolideeruvad näidendi finaalis, saades aru, et vaen ei vii kuskile ning et nad on jäänud kahekesi. Näidend on elujaatav, vrd Áda: „Iga hetke üle tuleb rõõmu tunda. Iga hetke koged ju esimest ja viimast korda. Mulle piisab ainult aknast väljavaatamisest, ja juba olen ma rõõmus. Ma märkan asju, mida ma pole kunagi varem märganud. Inimene hakkab elust aru saama alles siis, kui tal juba surm kannul on. [...] Nagu nooruses. Elu on ilus, Šána, aga talle tuleb ise natuke kaasa aidata.“

KOKKUVÕTE:

I vaatus – I pilt

Õues, hotelli ees. Beďar ja Pindas on just kohale jõudnud väikelinna, kus nad kunagi koolis käisid ja kus kokkutulek toimub. Pindas kannab kohvrit, Beďar kohvrit ja viiulikasti. Hotellist astub välja administraator Bambásek ja tutvustab ennast. Nad on koolikaaslased, kuid Bambásek on tunduvalt noorem, käis nooremas klassis ning Beďar ja Pindas ei tunne teda ära. Beďar ja Pindas otsivad Ádat. Bambásek seletab, et Ádal „on parajasti matus“. Tuleb välja, et ta töötab matusetalitajana. Beďar teatab, et kell kahese rongiga peaks Pardubice linnast saabuma Šandroch. Pindas tuletab Beďarile meelde, et Šandroch oli tema parim sõber, kuni Pindas tollelt tüdruku üle lõi. Pindas loodab, et Šandroch ei pea tema peale elu lõpuni vimma. Beďar palub Pindasel lahkuda. Nimelt valetas ta Šandrochile, et Beďar on raskesti haige (probleemid vaimse tervisega) ega saa seetõttu kokkutulekule sõita, sest muidu poleks Šandroch ise kohale sõitnud. Šandroch marsib sisse. Kui ta saab teada, et klaverit mängib Pindas,

keeldub ta tolega koos mängimast. Šandroch ja Pindas jäävad omavahele (vt katkendit allpool). Šandroch solvub ja tahab lahkuda, kuid Beđar veenab teda jääma. Saabub Áda ja räägib oma endisest elukaaslasest Hermínast, kellel olevat väga raske iseloom. Áda ütleb, et ta ei tea, kui palju inimesi kokkutulekule sõidab, sest tal õnnestus lugeda ainult Maruška Kurandová jaatavat vastust. Kõik teised vastused põletas Hermína tüli käigus ära.

I vaatus – II pilt

Pindas proovib klaverit mängida. Tuleb Áda. Pindas küsib, mida Maruška Kurandová oma kirjas kirjutas. Áda annab kirja talle lugeda. Tulevad Beđar ja Šandroch. Ilmub Hermína ja otsib Ádat. Too läheb peitu ning palub teistel öelda, et ta on tööl. Hermína vestleb meestega ning lahkub. Mehed teevad orkestriproovi. Šandroch on pisut joonud, tujutseb ning marsib solvunult minema. Beđar käsib Pindasel talle järele joosta ja temaga koos tagasi tulla.

I vaatus – III pilt

Šandroch sorib Pindase kohvis, leiab paksu kaustiku (Pindase päevik) ja lehitseb seda. Pindas astub sisse ja ütleb, et talle see eriti ei meeldi. Pindas pakub Šandrochile Maruška Kurandová kirja lugeda. Kirjas olevat ka Šandrochist juttu. Šandroch keeldub ja mossitab. Pindas loeb oma päevikust ette koha, kus ta kirjutab päevast, mil ta Šandrochiga sõbraks sai, ning näitab talle vanu fotosid, mis on „üle elanud kolm kolimist ja pommirünnaku“. Šandroch vaatab neid ja rebib kaks fotot puruks, sest „ta ei tunne iseennast ära“. Sisse astuvad Beđar ja Áda. Pindas loeb oma päevikut ette: „Õitsvate kastanite all neelasime me koos Majakovskit ja Bloki, ja jubeda Langenscheidti meetodi abil õppisime inglise keelt. Õhtuti mängisime orkestris, rääkisime vabast armastusest, maailmarevolutsioonist ja hilise ööni kõndisime jõe äärde ja tagasi. Ma tunnen veel praegugi vanade jõeäärsete pärnade lõhna. Neil hetkil tundus meile, et need kaunid päevad ei saa mitte kunagi otsa. Neil hetkil, mil me olime kindlad, et elada saabki ainult nende puude varjus, mis olid meie lühikeste nooruspäevadega võrreldes nii palju rohkemat näinud. Kõik see liitis meid lahutamatu kokku. Nii nagu ka meie ühine, palav, kuid tulevikuta armastus Maruška

Kurandová vastu...“ Šandroch jutustab teistele, et ta sattus vanadekodusse, sest elu koos vennapojaga ei õnnestunud (vennapoeg mürgitas tema puudli ära ning Šandroch otsustas ise minema kolida). Beđar küsib Šandrochilt, mis talle head meelt teeks. Šandroch ütleb, et kaardimäng. Mehed mängivad raha peale kaarte. Šandroch võidab ja nõuab Ádalt raha sisse. Áda arvas, et raha peale mängimine on rohkem naljapärasest ja et Šandroch annab talle raha tagasi (tegemist on suure summaga), kuid too keeldub. Ilmub Bambásek ja teatab, et kokkutulekule on saabunud naisterahvas. Áda on kindel, et tegemist on Maruška Kurandovága, ning saadab Šandrochi talle vastu. Šandroch võtabki orhidee kaasa, kuid saabunud naisterahvaks osutub hoopis teine klassiõde Andula. Andula seletab, et tal jääb nägemine järjest kehvemaks, kuid et ta töötab siiski poole kohaga hambaarstina. Andula ja Šandroch tulevad teiste juurde, meenutavad, kes kellega käis. Nad meenutavad ka seda, et Maruška Kurandová oli koolis armunud Šandrochisse, kuid et keegi lasi lahti kuulujutu, et Šandroch käib kellegi teise tüdrukuga, kellega ta oli lihtsalt ühel peol tantsinud. Maruška Kurandová jättis seetõttu Šandrochi maha ja Šandroch abiellus teise naisega, kellest ta peagi hiljem lahutas. Šandroch oli – ja on siiani – veendunud, et kuulujutu lasi lahti Pindás. Pindás palub Andulal öelda, kes selle kuulujutu tegelikult lahti lasi, kuid Andula ei taha seda teha: „Küsi Maruška enda käest, kui ta kohale jõuab.“ Pinnimise peale teatab Andula, et Maruška ütles talle, et kuulis Šandrochi truudusetusest just Pindáse käest. Pindás vannub Šandrochile, et tema seda ei teinud, kuid Šandroch ei usu seda.

I vaatus – IV pilt

Pärast lõunat. Laval on Áda, Pindás, Beđar ja Šandroch. Nad kaebavad selle üle, kuidas kelnerid ja müüjad tihti petavad, ning leiavad, et nemad on viimase ausa põlvkonna esindajad. Ilmub Bambásek ja teatab, et hotelli fuajeest on kadunud orhideed. Ta küsib, ega keegi koolivendadest lilli kogemata kaasa ei võtnud. Nimelt olevat kelner orhideed nende toa rõdul näinud. Beđar on sellise „alatu laimu“ üle maruvihane ning palub Ádal koos Bambásekiga nende tuppa minna, et too näeks, et rõdul pole mingeid lilli.

Beđar toob paar näidet ebaausatest inimestest ja vargustest. Bambásek ja Áda tulevad tagasi, käes purk orhideega. Ülejäänud mehed on häämingus. Beđar küsib, kes neist on varas. Pindás võtab süü enda peale, et Šandrochi au päästa. Bambásek on häämingus ja Beđar Pindáse peale maruvihane. Ilmub Hermína. Jagelevad Ádaga. Hermína nimetab Áda koolivendi toladeks ja pervertideks. Nimelt on ta läbi lugenud Ádale saadetud kirjad, kust ilmneb, et kõik on üksteise peale kadedad ja tülitsevad juba algusest peale. Hermína on kindel, et mingist kontserdist ei tule midagi välja. Ta ähvardab kontrabassi kaasa võtta, kui Áda koju tagasi ei tule. Áda seletab teistele, et Hermína on ta juba kaks korda välja tõstnud ja siis jälle tagasi kutsunud ning et tal on sellisest suhtest kõrini. Áda annab lõpuks järele ja läheb Hermínaga koju. Pindás soovib Šandrochiga nelja silma all rääkida, kuid Šandroch keeldub. Pindás murdub ja ütleb Beđarile, et Hermínal on õigus: kõik ainult tülitsevad, mängimisest ei tule midagi välja.

II vaatus – I pilt

Šandroch ja Andula. Šandrochil on seljas uus särk ja ees kikilips, mille ta on kaardimängus võidetud raha eest ostnud. Šandroch teeb Andulale ettepaneku kahekesi väljasõidule minna, aga Andula ootab Ádat. Kui Áda saabub, küsib Andula temalt, ega ta ei tahaks Andulaga koos ära sõita – Prahasse ja sealt Itaaliasse Firenzesse, Rooma, Veneetsiasse. Andula: „Ma tahaksin olla kellegagi, kes mäletab mind noore ja ilusana. [...] Ma ei tea, mis minuga lahti on. Ma vaatan õitsevaid kastaneid ja töinan. Eile istusin jõe ääres ja lihtsalt ei suutnud sellest aru saada... kuidas see juhtus. Me jääme nii ruttu vanaks. Ainult paar korda jõuad naerda, üks kord ringi vaadata ja ongi kõik juba läbi. Kõik. [...] Ma tahaksin olla selline, kes ma kunagi olin. Lõpuni välja ... Ma lugesin Voltaire'i. Tema kirjutab: „Ma olen natuke pime, natuke kurt ja natuke lombakas, aga lootust ei röövi minult mitte keegi. Aga mina ... otsin ka ... lootust.““ Áda on nõus sõitma, kuid ta tahab enne poistega hüvasti jätta. Koolivennad küsivad, kus on kontrabass. Áda seletab, et Hermína jättis kontrabassi endale, kuni mees talle võlad ära maksab. Beđar laenab talle kõik, mis tal hinge taga on (18 000 krooni), ja käsib Ádal poole tunni pärast kontrabassiga tagasi olla. Áda seletab

Andulale, et ta sõidab hea meelega temaga kaasa, ainult et enne peab ta poistega koos mängima, sest mängimata minema sõita oleks sigadus.

II vaatus – II pilt

Pindas mängib klaverit. Beďar tuleb sisse, käes suur paberkott. Kotis olevat üllatus. Sisse astub Šandroch, pisut hiljem Áda, käes kontrabass. Beďar võtab paberkotist kaabud, igaühele üks. Pindas ja Šandroch tülitsevad. Beďaril ütlevad närvid üles. Kui poisid temalt viie minuti jooksul vabandust ei palu, siis korjab ta oma noodid kokku ja sõidab koju tagasi, kusjuures hotelli eest maksu igaüks ise. Ta ütleb, et ta tunneb ennast halvasti ja et ta tuleb kahe tunni pärast tagasi. Pindas läheb temaga kaasa. Šandroch läheb pintsakut tooma. Áda jääb üksi. Tulevad Andula ja Bambásek. Bambásek teatab Ádale, et tolele on hotelli vastuvõtus kiri. Kiri olevat kohale jõudnud juba kahe päeva eest, aga Bambásekile unustati sellest teada anda. Áda seletab Andulale, et ta sõidab temaga koos väga hea meelega Prahasse ja sealt Itaaliasse, kuid enne peab kodukohas paar asja korda ajama: võlad, töökohustused, lubadused jne. Andula: „Aitäh sulle mõistmise eest. Selle lootusekiire eest, mis sa mulle andsid. Isegi siis, kui sa ei tule. Sa olid alati nii tore poiss.“

II vaatus – III pilt

Pindas loeb teistele poistele oma päevikut ette. Šandroch teeb ettepaneku kaarte mängiga. Beďar ja Áda pole nõus. Pindas nõustub. Šandrochil saab raha otsa ning ta mängib uue särgi, pintsaku ja kella peale. Pindas võidab. Siis paneb Šandroch mängu ainukese foto, millele on jäädvustatud tema ise koos Maruškaga. Pindas võidab ja rebib foto tükki. Šandroch tahab edasi mängida. Kui teised küsivad, mille peale ta mängida tahab, kuna tal pole enam midagi, siis ütleb ta: „Kurandová peale.“ Pindas: „Ta pole sinu oma. Sa ei saa teda mängu panna.“ Šandroch: „Ma ei panegi teda mängu. See, kes kaotab, loobub temast. Kaardid jagab Áda.“ Tulemuseks on viik. Šandroch nõuab mängu jätkamist ja võidab. Pindas laseb pea norgu.

II vaatus – IV pilt

Pikk laud, mis on kaetud suuremale seltskonnale. Laval on Beďar, Andula ja Bambásek. Beďar teatab, et õhtusöök algab kell seitse. Kell kuus saabub rong Prahast, millega peaks veel koolivendi ja -õdesid saabuma. Beďar seletab Andulale, et tema organiseeris kogu selle kokkutuleku ja maksab kõige eest. Kõik see läks talle maksma üle nelja tuhande krooni, kusjuures kuus peab ta hakkama saama kaheksasaja krooniga. Beďar: „Aga nüüd olen ma õnnelik. Tead mis, ma olen nii rõõmus, et ma pidin juba kaks korda nitroglütseriini võtma. Ma ei jõua enam ära oodata, kui me mängima hakkame. Meie ansambel. Poisid ei uskunud, et me sellega hakkama saame.“ Prahast on rongiga saabunud Bergman ja Josef. Bambásek toob Ádale kirja, sest too pole kirja ikka veel vastuvõtuletit ära toonud. Kiri on Kurandová vennalt, kes kirjutab, et Kurandová suri juba kolm nädalat tagasi. Áda teatab sellest Pindásele: „Ma saan sinust aru. Iga surnuga kaotame me tüki omaenese elust. Kurandovága kaotasite sina ja Šána oma nooruse. Igaveseks.“ Sisse astub Šána, juuksurisoeng peas, elegantselt riides, lillekimp käes, ning küsib, kas Kurandová on juba kohal. Pindás ütleb Ádale, et ta teatab halvast uudisest Šánale ise. Elevel Šána aga jookseb minema ning Pindás jääb nõutult seisma. Kui Šána tagasi jõuab, alustab Beďar pidulikku õhtusööki. Šána saab aru, et Kurandová ei tule, sest tema kohale on asetatud lilled, ja läheb välja. Pindás jookseb talle järele ja mehed peavad näidendi viimase dialoogi. Ridade vahelt võib välja lugeda, et nad lepivad ära.

II vaatus –V pilt

Kõik külalised istuvad. Beďarist, Šánast, Pindásest ja Ádast koosnev kvartett mängib „Gaudeamus igituri“ ja kõik laulavad kaasa.

KATKENDID:

(Šána jõuab väikelinna, Pindás on juba kohal. Beďar on talle just seletanud, et Šána nõustus ainult sellepärast kokkutulekule sõitma, et Beďar valetas talle, et Pindás on raskesti haige ega saa tulla. Beďar palub Pindásel ära minna, et ta saaks Šána kokkusaamiseks „ette valmistada“.)

PIND'AS: Ära kisa. Küll ma lähen, rahune maha ... (*Sisse tuleb Šána, käes portfelli, millest ulatub välja klarnet.*) Šána!

BED'AR (*sosistab Pind'asele, Šána poole vaatamata*): Istu vagusi. Ära liiguta, enne kui ma temaga rääkinud olen. (*Pöörab ümber.*) Tere, Šána! (*Näeb, et Šána märkab Pind'ast.*) Tere, tere ... te ... re ...

ŠÁNA: Mis sa oled kokutama hakanud või?

BED'AR: Rõõmust. Et ma sind jälle näen. Kuidas reis läks?

ŠÁNA: Rongiga.

BED'AR: Rongiga. Huvitav küll ...

ŠÁNA: Mis ma pidin siis laevaga tulema või?

BED'AR: On sinul ka naljad ... Heakene küll. Aga kuidas direktoriga on? Ikka on su peale vihane?

ŠÁNA: Mis sa nüüd! Mind nimetati vanadekodu parimaks sportlaseks.

BED'AR: Ära sa räägi!

ŠÁNA: Kaugussülitamises ja inimkilbi pihta saia loopimises. (*Naerab.*) Kas lähme teeme väikse õlle?

BED'AR: Küll sina oled seal üleannetu!

ŠÁNA: Muidu pole mingit lõbu. Ainult debiilikud on seal koos. Kõik üle kaheksakümne.

BED'AR: Mida kuradi pärast sa siis sinna läksid?

ŠÁNA: Lollist peast.

BED'AR: Sul oli ju oma kortergi?

ŠÁNA: Ja veel milline! Lähme siis õlut jooma?

BED'AR: Ei. Sul on juba korralikud õllepõhjad küljes.

ŠÁNA: Ma panin teeme peal rummi hinge alla. (*Naerab.*) Lonksasin julgust juurde.

BED'AR: Mina arvasin, et sul on neerud haiged.

ŠÁNA: Mis siis?

BED'AR: Miks sa siis jood?

ŠÁNA: Niisama. Miks sa nii hingeldad?

BED'AR: Mul on veresoonte ahenemine. Ma elan aeglasemas tempos.

ŠÁNA: Ega sul sigarit ei ole?

BED'AR: Ma ei tee suitsu.

ŠÁNA: Tule siis õlut jooma.

BED'AR: Ma ei tohi juua.

ŠÁNA: Ja sina tahad meie dirigent olla? Dirigent või asi!

BED'AR: Ära karda. Meil tuleb suur menu!

ŠÁNA: Kes klaverit mängib?

BED'AR: Kuidas kes? Pind'as, kes siis veel? Ma võtsin ta kaasa. Allkirja vastu. (*Vaiksemalt.*) Tal pole ülemisel korrusel enam kõik päris korras, aga klaverit mängida ta veel suudab.

ŠÁNA: Pind'asega mina ei mängi.

BED'AR: Jutt suhu tagasi. Ma ei tohi närveerida. Ma seletan sulle kohe kõik ära.

ŠÁNA: Aga lühidalt.

BED'AR: Šána, inimene peab oskama andeks anda!

ŠÁNA: Ei pea midagi.

BED'AR: Ei pea, aga oleks vaja ...

ŠÁNA: Ei tea, miks?

BED'AR: Et ... olla parem inimene.

ŠÁNA: Mina ei taha parem inimene olla. Mul on niigi hea olla.

BED'AR: Ole selline, nagu sa oled, aga võta, jumala eest, natukenegi mõistus pähe. Me pole üksteist kakskümmend aastat näinud. Kõik, kõik need, kes veel elus on, sõidavad kohale. No näed, läksingi närvi.

ŠÁNA: Mulle ei paku mitte keegi huvi.

BED'AR: Aga minu jaoks on see väga tähtis. Kui ma teise infarkti sain ja mind haiglasse viidi, siis ma mõtlesin, et poisid ei tule minu matustelegi, ja andsin endale sõna: kui sa eluga pääsed, siis kutsud sa kõik kohale ja korraldad midagi erakordset. Et te, lontrused, mind mitte kunagi ära ei unustaks.

[...]

PIND'AS: Hur mar du? (*Šána ei vasta.*) Mäletad, kuidas sa rootsi keelt õppisid? Sa leidsid pööningult vana vestmiku ja sellest õppisidki. Mäletad?

ŠÁNA: Ei.

PIND'AS: Kuidas sa siis ei mäleta? Sa olid nii õnnetu, sest sul polnud kedagi, kellega rootsi keeles rääkida. Sellepärast sa kinkisidki mulle selle vestmiku.

ŠÁNA: Sa ajad mind kellegagi sassi.

PIND'AS: Sugugi mitte. Mul on kõik väga hästi meeles. Nii hea ka kui halb. Kõik. *(Paus.)* Sul on kingapaelad lahti. Kui sa kummardada ei saa, siis ma seon nad sul ise kinni.

ŠÁNA: Nad on nimelt kinni sidumata.

PIND'AS: Ei õhtul mitte aega raisata, eks? Ülihea mõte. Kuradi igav on pidevalt midagi kinni siduda ja siis jälle lahti siduda. Ja nii päevast päeva. *(Šána on vait.)* Mind jälle tüütab käimine ära. Pidevalt üks jalg teise ette panna ... Aga ... asjal on sügavam mõte. Inimene peab kogu aeg edasi minema. Tahes või tahtmata. Ja inimene jõuab sinna, kuhu ta peab jõudma ...

ŠÁNA: Sul pidi ju paar kruvi lahti olema?

PIND'AS: Anna andeks, veel sellel sügisel käisin ma tööl.

ŠÁNA: Kes sind sinna viis ja sealt tõi?

PIND'AS: Mind sa närvi ei aja. Ma olen treenitud. Mul on neli lapselast. Igaüks isesugune. Kõik minu moodi.

ŠÁNA: Sinu pere mind ei huvita. Ka sina ise veel vähem. Ma tahtsin esimese rongiga tagasi sõita. On arusaadav?

PIND'AS: Aga miks sa siis ei sõida?

ŠÁNA: Bed'ar ütles, et sa võid iga hetk endast välja minna, no ja ma siis mõtlesin, et seda tahaks ma näha.

(Naerab.)

PIND'AS: Mina arvasin, et sa ootad Maruška Kurandovát ... Mina ka ootan teda. Mina ei suuda teda samuti unustada. Iseäranis kevadel. Talle meeldisid orhideed. Mäletad? *(Šána tõuseb püsti.)* Šána, ära ole minu peale vihane! Meie sinuga näeme kevadet veel ainult mõned korrad. Me meeldisime talle mõlemad. *(Ulatab käe.)* Anna käsi, lepime ära! *(Šána tahab ära minna.)* Šána! Oota!

NÄIDENDI KESKPAIK: HUMOORIKAS STSEEN

BED'AR: Mis õigus? Noortel on kõik: raha, tervis, seks, reisirid, sport ... Aga meil? Mis meil on? Veresoonte lupjumine, lagunevad hambad, mööda haiglaid kondamine, tänamatus, keegi meist aru ei saa. Mitte midagi meil ei

ole. Meil ei ole enam isegi iseenda nägu peas. Me pidime end üksteisele tutvustama, sest muidu me ei oleks üksteist enam ära ka tundnud, aga teie siin räägite meile, et noortel on õigus!

HERMÍNA: Aga mida teie oma vanuses siis veel tahate?!

BED'AR: Mulle piisaks täiesti sellest, kui ma saaksin ainult üks päev kõiki Riigikogu liikmeid asendada. Siis ma neile alles näitaksin, mis tähendab vanemaid inimesi austada. Ei mingeid ilukõnesid ega lubadusi ega mingit lehmakauplemist. Üheksast paragrahvist oleks täiesti küll, et kord majja lüüa. Kui sa vanemale inimesele trammis kohta ei loovuta – 200 krooni¹⁶ trahvi. Kui sa vanemat inimest poes rahaga petad – 500 krooni trahvi. Kui sa oma vanadelt vanematelt raha vastu võtad, kuigi sa oled ise võimeline tööd tegema ...

ŠÁNA: Tuhat krooni ...

BED'AR: Tuhat krooni miinimum! Ja kes uuesti sama asjaga vahele jääb, siis seda nüpeldatakse raekoja platsil koolilaste juuresolekul. Edasi: annad põdurad vanemad vanadekodusse ...

ŠÁNA: Mahalaskmisele ...

BED'AR: Pooleks aastaks vangi – ja ei mingit tingimisi karistust. Edasi: iga aasta tähistatakse rahvusvahelist vanade meeste päeva. Programm on järgmine: muusika, tantsud, laevaekskursioon, vettehüpped, veinibaari külastamine, öölokaali kohustuslik külastamine ...

ŠÁNA: Ja kiriku külastamine. Et Pitneril oleks, kus jutlust pidada.

BED'AR: See on vabatahtlik. Vanadekodud me likvideerime ...

ŠÁNA: Ja teeme ümber lõbumajadeks. Pensionäridele.

(Kõik purskavad naerma.)

BED'AR: Nii et noored ei jõua enam ära oodata, kuni nad vanaks saavad.

NÄIDENDI LÕPP. EELVIIMANE STSEEN – LAVAL MÕLEMAD KAKS

PEATEGELAST

ŠÁNA: Mine minema ...

---

¹⁶ Teadupärast oli Tšehhoslovakkia valuutaks ka kroon (*koruna*). Seega langeb nimetus ühte Eesti vääringuga (enne euro tulekut), mis tekitab omamoodi lustaka momendi.

PIND'AS: Siinsamas paigas me vandusime teineteisele sõprust – elus ja surmas. Aga sina ajad mind minema ... Maruška on surnud. Sul ei ole enam mitte kedagi. Peale minu.

ŠÁNA: Minul pole mitte kedagi vaja.

PIND'AS: On küll. Aga sa ei taha seda kunagi tunnistada. Sa ei ütle seda mitte kunagi. Täpselt samamoodi, nagu mina ei öelnud sulle seda, mida ma juba ammu tahtsin sulle öelda. Me häbeneme seda, mis meis on puhas ja hea. Ja kui me lõpuks südame rindu võtame, siis on juba liiga hilja. Aga ma ütlen seda sulle ikkagi, sest võib-olla me kohtume praegu viimast korda elus ... Mul oli naine, perekond, sõbrad. Aga see, mis minus kõige paremat on, selle võlgnen ma sulle ... See on imelik. Ma olen läbi lugenud tuhandeid raamatuid, nendes oli tuhandeid mõtteid kirjas. Aga ma olen nad kõik ära unustanud. Aga seda, mis sa mulle kunagi ütlesid, et unusta ma mitte kunagi... Seda ma tahtsin sulle öelda ... Ma mõtlesin, et võib-olla ... sellisel hetkel ... (*Ootab, aga Šána on vait.*) Šána, kas sul ei ole midagi mulle öelda?

ŠÁNA: Ära suri ... Jälle pettis mind.

PIND'AS: Ei petnud. Ta ju ei saanud tulla.

ŠÁNA: Kui sina oleksid kaardimängu võitnud ... siis ta oleks tulnud. Sinuga ei oleks sellist asja juhtunud. Sina oled alati õnneseen olnud ...

PIND'AS: Õnn ... Kuule ... Õnn on ju alati selles, millest sul vajaka on, mis sinust mööda on läinud. Minust on ka palju asju mööda läinud ... [...] Sa tahtsid arstiks õppima minna ... Sa olid nii õnnelik ... Aga pärast ei tulnud sa üldse Prahassegi. Ma ei tea, miks ...

ŠÁNA: Maruška pärast ... Me läksime tülli. Kiusu pärast jäin koju. Prahasse ma enam sõitma ei hakanud. Tädi otsis mulle suurepärase partii. Pruudil oli isiklik auto ja hobune ... Ma ei olnud kunagi varem hobusega sõitnud, nii et ma tahtsin proovida ... ja sõitsingi siis niimoodi püha Ignatiuse kirikusse. Ma abiellusin kullaäriega ... Teie istusite raamatute taga, aga mina leti taga. Ja ideaalid said otsa. Revolutsionäär ja maailmaparandaja Šandroch¹⁷ tegi klientidele kraapsu, kullast kaelarihm kaelas ... aga naine lõi mul samal ajal litsi... Lapsi mul polnud, kodu ka mitte. Ainult raha. Ja seda raha ma siis laristasin. Tagusin kaarte. Siis võeti meilt pood ära, aga naine jooksis minu

---

¹⁷ Šána räägib iseendast. Šána on Šandrochi hellitusnimi.

juurest minema. Lahutust ta mulle anda ei tahtnud. Ta kaebas minu peale, isegi mingi tunnistaja otsis välja ... ja mind pandi kinni kui vaenulik element.¹⁸ Pärast läks asi veel hullemaks ... Aga mis sellest ikka rääkida ... Siis tuli kiri Bed'arilt ja mulle tuli ... noorus meelde. Ma saatsin Kurandovále (purskab naerma) vanadekodust tervitusi ja ta kirjutas mulle vastu. Ma hakkasin siis uskuma, et midagi, kas või natukenegi sellest... annab taastada ... [...] Õnnelik ... Päriselt õnnelik olen ma vist olnud ainult kaks korda elus. Siis, kui isa mulle pikad püksid ostis, ja siis, kui sa minuga seda viinerit jagasid ja ütlesid, et sa oled minu sõber ...

PIND'AS: See kehtib täna samamoodi, ma olen sinu sõber ja ma jään selleks elu lõpuni. Ma ju hakkasin isegi rootsi keelt õppima ainult sinu pärast, et sul kahju ei hakkaks, et sul ei ole selles keeles kellegagi rääkida, sest sa ei saanud kunagi ühegi rootslasega kokku. (*Ebalevalt ja takerdudes.*) Roligt att se er hur star dett till tack mycket bra nagot sa nar. Ütle ka midagi, siis me saame vestelda.

ŠÁNA: Nu tiger ni att ga.

PIND'AS: Vinge ju! Mis sa ütlesid!

ŠÁNA: Et jää vait ja mine minema!

(Annoteeris Margus Alver.)

---

¹⁸ St vihje riigikorramuutusele pärast Teist maailmasõda.

JONAS HASSEN KHEMIRI „Ma helistan oma vendadele“ (*Jag ringen mina bröder, 2013*)

11 stseeni

Rohkem infot utori kohta: <http://www.khemiri.se/en/>

TEGELASED:

NELI NÄITLEJAT:

1 Mees (AMOR)

2 Mees (SHAVI; Valjuhääldi; Ahistaja; Müüja)

3 Naine (Valjuhääldi; Ahistaja; Valeria, Karolina)

4 Naine (Valjuhääldi; Ahlem; Valvur; Tyra)

KOKKUVÕTE:

Üks auto on õhku lennanud. Üks linn on hirmust halvatud. Amor (noor mees) uitab selles linnas ja üritab kõigest väest sellesse sulanduda. Ta peab välja vahetama ühe vigase puurisüdamiku. Ta peab helistama oma vendadele. Ta peab lõpetama sahmimise Valeriaga ja hoolitsema oma ammu surnud vanaema eest. Kõige tähtsam: ta ei tohi endale tõmmata kahtlustavaid pilke. Aga missugune on normaalne käitumine? Kes on potentsiaalne kurjategija? Ja kui palju kordi võib Shavi ühe ööpäeva jooksul helistada?

24 intensiivse tunni jooksul oleme me Amori peas, kus piirid kurjategija ja ohvri, armastuse ja keemia, fantaasia ja tegelikkuse vahel lähevad aina segasemaks.

„Ma helistan oma vendadele“ on huvitav ja vapustav arveteklaarimine meie eelarvamustega teiste ja üksteise suhtes.

Näidend on kirjutatud koostööprojektile EUROPE NOW, kus Rootsi Riigiteater osaleb koos nelja teise Euroopa teatriga. 2012. aasta jooksul lavastasid need teatrid värskaid draamateoseid ühisnimetuse all *Europe Now*. Eesmärgiks oli kirjeldada nüüdisaegset ja tuleviku-Euroopat, mida

iseloomustavad uued rahvastiku struktuurid, uued piirid, uued identiteedid. *Europe Now* käsitleb uut Euroopa tegelikkust.

Jonas Hassen Khemiri on sündinud 1978 Rootsis (tuneeslasest isa, rootslannast ema) ja teda on nimetatud üheks oma põlvkonna kõige tähtsamaks autoriks. Romaanid *Ett öga rött* (Silm punane, 2003) ja *Montecore* (2006) on tõlgitud paljudesse keeltesse (veel mitte eesti keelde) ja neid on kiitnud nii kriitikud kui ka lugejad. Debüütnäidend *Invasioon!* esietendus Stockholmi Linnateatris 2006. Seda mängiti kaks hooaega täismajale ja hiljem on seda lavastatud Prantsusmaal, Saksamaal, Norras, Austrias, Suurbritannias, Lõuna-Koreas ja USA-s, kus sellele anti *Village Voice Obie Award* – off-Broadway kõige suurem tunnustus parima käsikirja eest. Khemiri on kirjutanud ka edukad näidendid *Fem gånger Gud* (Viis korda Jumal), *Vi som är hundra* (Meid on sada) ja *Apatiska för nybörjare* (Apaatia algajaile). 2011 sai ta Henning Mankelli stipendiumi, Rootsi näitekirjanike suurima auhinna.

Detsembris 2010 toimus Stockholmis pommiatentaat, millest ajendatult Jonas Hassen Khemiri kirjutas ja avaldas „kroonika“ „Ma helistan oma vendadele“. 2012 ilmus samanimeline raamat. Näidend esietendus Malmö Linnateatris 2013.

(Jonas Hassen Khemiri kroonika 2010)

Ma helistan oma vendadele ja ütlen: Ei, keegi ei saanud surma. Või siiski. Üks sai. Üks mees. Tema ei olnud meie vend. Mõned kindlasti katsuvad teda meiega seostada. Tema nime, tema päritolu, tema juuksevärvi. Piisavalt sarnane (või üldse mitte sarnane).

Ma helistan oma vendadele ja ütlen: olge valvel. Püsige mõned päevad varjus. Lukustage ukсед. Tõmmake kardinad ette. Kui te just peate välja minema, jätke Palestiina rätikud koju. Ärge võtke kaasa mingit kahtlast kotti. Keerake kõrvaklappides muusika valjuks, nii et inimeste kommentaarid teie kõrvu ei kostaks. Hoidke silmad maas, et te inimeste pilke ei kohtaks. Metroos rääkige sosinal, kinos naerge vaikselt. Sulanduge, tehke end nähtamatuks,

võtke gaasiline kuju. Ärge äratage kellegi, ma rõhutan, mitte kellegi tähelepanu.

Ma helistan oma vendadele ja ütlen: Unustage ära, mis ma ütlesin. Persse vaikus. Persse nähtamatus. Minge linna peale nagu jõulupuud. Tõmmake selga neonvärvilised tunked, oranžid niinest seelikud. Puhuge vilesid. Röökige augud megafoni. Okupeerige kvartaleid, võtke üle galeriisid. Tehke end maksimaalselt nähtavaks, kuni nad taipavad, et on olemas vastujõud. Tätoveerige mustade gooti tähtedega kõhu peale PK FOR LIFE. Kaitske kõikide idiootide õigust idioodid olla, kuni hääle kaotate. Kuni surete. Kuni nad aru saavad, et me ei ole need, kelleks nad meid peavad.

Ma helistan oma vendadele ja ütlen: Muide. Kes on need „nemad“? Neid pole ju olemas. Seevastu leidub igal poolel ekstremiste, kes tahavad meid veenda, et on olemas „nemad“. Ohtlik, ähvardav, ühtne „nemad“. Ärge usaldage *kedagi*, kes räägib „nendest“. Kõik, kes räägivad „nendest“, on idioodid. Eriti need, kes väidavad, et käimas on sõda. Ei ole mingit sõda, kas kuulete? Ei ole sõda.

Ma helistan oma vendadele ja ütlen: Okei. On sõda. On mitmeid sõdu. Aga mitte seda laadi sõda, nagu nemad väidavad. Sõda käib meie ajude pärast. Sõda käib meie hirmu pärast. Ja kui hirm meile sisse poeb, muutuvad lennukid juhivateks raketideks ja kohvrid pommideks. Mobiiltelefonid muutuvad kaugpäästikuteks, lastetoit lõhkeaineks. Kõik vedelikud on potentsiaalsed lõhkeained. Kõik musta habemega mehed on potentsiaalsed pommikandjad. Kõik blondid mehed on potentsiaalsed lasermehed. Ja kui hirm meisse sisse poeb, siis me hakkame tulevikku kartma ja eilsesse tagasi igatsema. Me hakkame soovima, et kella saaks tagasi keerata, nii palju parem oli kõik vanasti, kui mehed olid mehed ja naised olid naised ja keegi ei olnud homoseksuaalne. Kui meil olid faksiaparaadid interneti asemel ja häbipost õigussüsteemi asemel. Nostalgilisel ilmel tuletame meelde vanaemade kooke ja põlvikute tupse, külaelu ja vitsahirmu. Kõik oli siis palju lihtsam. Kui piirid olid selged ja vaenlasel oli üks ja ainult üks nägu. Aga kõik ei ole hirmul. Meie ei lase ennast hirmutada, meie läheme uhke näoga tulevikku, kus piirid on lõdvad, kindla teadmisega, et kellasid ei saa mitte kunagi tagasi keerata. *Meie* ei karda. *Meie ei* karda.

Ma helistan oma vendadele ja sosistan: Okei. Ma tunnistan üles. Mul on hirm. Mul on surmahirm. Ma olen hirmul, sest mehi, kes tulistavad vanemaid Malmös läbi korteri akende, kirjeldatakse kui üksildasi hullusid ja mitte kui paremäärmusliku võrgustiku liikmeid. Ma olen hirmul, sest keegi ei mäleta rassiste, kes süütavad rassismivastaste perekondade kortereid Högdalenis. Mul on hirm Salemi natsistide ja Drottninggatani islamistide ees ja meie parlamendi fašistide ees. Aga kõige suurem hirm on mul selle pärast, et ajalugu tundub ikka ja jälle korduvat, et me nähtavasti iialgi midagi ei õpi. Et kõik märgid näitavad, et meie argus ja hirm nõndanimetatud teistsuguse ees on nii sügavalt juurdunud, et me mitte iial ei suuda sellest üle saada. Ma helistan oma vendadele ja ütlen: Täna õhtul juhtus täitsa haige lugu. Ma läksin metroosse ja nägin üht tohutu kahtlast indiviidi. Tal olid mustad juuksed ja ebatavaliselt suur seljakott ja tema nägu oli kaetud Palestiina rätikuga.

Ma helistan oma vendadele ja ütlen: Mul võttis sekundi murdosa, enne kui ma aru sain, et see oli mu oma peegelpilt.

Sedasama algteksti on näidendis mitmel moel kasutatud. Kaks viimast lõiku moodustavad näidendi viimase, 11. stseeni.

(Annoteeris Anu Saluäär.)

HANOH LEVIN „Krum ehk Pinnavirvendus¹⁹“ (1975²⁰DI₁₇)

Komöödia kahe pulma ja kahe matusega

12R (5N+7M) + 7 episoodides esinevat tegelast

TEGELASED:

KRUM (MEES), 38-aastane

KRUMI EMA

SÕNAAHER ŠKITA (MEES)

VAEVATUD TUGATI (MEES)

DOLCE (MEES)

FELICIA, TEMA NAINE

KULLATÜKK TAHTIH (MEES)

SABISTAJA TRUDA (NAINE)

EBARD DUPA (NAINE)

SÄUTSUJA TSVITSI (NAINE)

BERTOLDO (MEES)

DOKTOR SCHIBEUGEN (MEES)

SANITAR (MEES), JUUKSUR (MEES), HAIGLAÕDE, PEIGMEES, PRUUT,

PILTNIK (MEES), HAUAKAEVAJA (MEES)

KOKKUVÕTE :

Iisraeli teatri 20. sajandi klassiku Hanoh Levini (1943-1999) dialoogid on väga „tegevuslikud“ ja elavad. See lihtne, kohati argikeel mõjub tervikuna väga poeetiliselt. Publik ei tea tihtipeale, kas nutta või naerda. Esmalavastus toimus 1975. aastal Iisraelis Haifa linnateatris. Lavastajaks oli Hanoh Levin ise. Hiljem sai Hanoh Levini koduteatriks Tel Avivi Kameri teater²¹, kus lavastati kõik need näidendid, mis tema eluajal avaldati.

---

¹⁹ Uusheebrea keeles puuduvad pikad täishäälikud. Hääldada tuleb „Krumm“ ja mitte „Kruum“. Sama reegel kehtib autori nime puhul: rõhk on teisel silbil, kusjuures perekonnanime tuleb hääldada [le'vinn], mitte [leevin].

²⁰ Mängitud paljudes riikides. Viimati lavastas näidendi tuntud poola režissöör Krzysztof Warlikowski Varssavi teatris Teatr Rozmaitości.

²¹ Eesti Draamateatris lavastatud näidendi „Mängud tagahoovis“ autor ja lavastaja Edna Mazja töötab samuti Kameri teatris.

„Krumi“ üheks tugevaks küljeks on selle universaalsus, üldnimlikus ja seega eksporditavus (vrd Jordi Galcerani komöödiad). Näidendist arusaamine ei eelda teadmisi Iisraeli geopoliitikast või ajaloost ega judaismist.

Näidendi pealkiri ja nimategelase nimi Krum (קרומ) – sellist eesnime pole olemas ei tänapäeval Iisraelis ega ka Vanas Testamendis – tähendab heebrea keeles teatud sorti nahka, kilet või membraani, mis paikneb millegi peal, millegi pindmist kihti või väliskesta.²² Ise tõlgiksin näidendi pealkirja „Krum, pinnavirvendus“ või „Krum ehk pinnavirvendus“. Selle nimega tahab Levin öelda, et unistaja Krum ei tee midagi, et oma elu muuta, et ta ei suuda midagi otsustada, et ta on pealiskaudne, et ta kõnnib läbi elu justkui pinnavirvendusena.

Ka kõigi teiste tegelaste (välja arvatud itaalia- ja saksapärased Dolce, Felicia ja Schibeugen) nimed on Levin ise välja mõelnud ning neil on heebrea keeles tähendus. Heebrea sõnajuur koosneb ainult kolmest, vahel harva ka neljast kaashäälikust. Levin on kasutanud teatud mõistete juure kaashäälikuid, kombineerinud need täishäälikutega ja/või kaashäälikjärelliidetega ning niiviisi leiutanud uusi nimesid. Näiteks Škita (שקייטא) on tuletatud nimisõnast šeket (שקט), mis tähendab „vaikust“ või „sõnatust“.

„Krumi“ viimaste aastate markantsemaid lavastusi valmis Poolas 2005. aastal Varssavi Teatr Rozmaitości ja Krakovi Stary Teatri ühistöös (umbes nagu „Laevahukk“, „Teekond“ ja „Kaldale heidetud“ Draamateatris, Linnateatris, Vanemuises ja Ugalas), lavastajaks Krzysztof Warlikowski. Tollest lavastusest on olemas videosalvestus:

<http://www.youtube.com/watch?v=dFgJBP5xwUU> (esimene osa) ja

http://www.youtube.com/watch?v=L0_Kv_0NsFo (teine osa).

Ise nägin „Krumi“ viimati oktoobris 2013 Brüsselis juudi kultuurikeskuse amatöörtrupi esituses. Brüsseli-lavastus polnud sugugi nii pikk kui Warlikowski oma.

---

²² Näiteks esineb sõna קרומ osisena liitsõnades „neitsinahk“ (קרומ הבתולים), „ujunahk“ (קרומ שחייה), „piimanahk“ (קרומ חלב), „saiakoorik“ (קרומ לחם) ja „ajukest“ (קרומ המוח).

Näidendis on rolle eri vanuses näitlejatele. Krum on 38-aastane, seega potentsiaalne roll paljudele parimas loomeas meesnäitlejatele.

„Krum“ on tõlgitud nii inglise kui ka vene keelde (kui on soov enne tõlke tellimist terviktekst läbi lugeda).

SÜNOPSIS JA KATKENDID:

38-aastane Krum pöördub Ameerikast tagasi Iisraeli emakoju ja kanti, kus möödus ta lapsepõlv. Kõik tegelased elavad ühes kandis. Kui tegemist poleks nõukogulikult mõjuva terminiga, siis tahaks lausa öelda: „ühes ja samas mikrorajoonis“. Kui ema pojale lennujaama vastu tuleb, ütleb too emale: „Ema, ma ei löönud välismaal läbi. Ma ei saanud rikkaks ega õnnelikuks. Ma ei lahutanud meelt, ma ei jõudnud elus sammugi edasi, ma ei abiellunud, ei kihlunud ega saanud mitte kellegagi tuttavaks. Ma ei ostnud midagi ega toonud sulle midagi. Minu kohvris on ainult must aluspesu ja pesemistarbed. Ma ütlesin sulle kõik, mis mul öelda oli, ja nüüd ma tahan, et sa mu rahule jätaksid.“

Truda, Krumi endine tüdruksõber, valmistub abielluma Tahtihiga, kes on elukutselt tehnik ja kannatab alaväärsuskompleksi all. Truda on ikka veel Krumi armunud ning tuleb pärast Krumi kojujõudmist tema juurde tagasi. Tahtih otsib alistunult oma kohta:

„Muidugi lähen ma minema, kui te käsitate. Teie olete peremees. Teil on Trudale vaba ligipääs. Aga üks asi olgu meie vahel selge: kui teie olete väike inimene, siis mina olen veel väiksem.“

Krum unistab suurest rahast, ilusatest naistest ja eduka kirjaniku karjäärist, kuid nii ea, ümbruskonna kui ka ema surve otsustab ta abielluda Trudaga. Krumi hea sõber on hüpohondrikust Tugati, kes viibib peaaegu kogu aeg kodus, pidžaama seljas, ja murrab pead küsimusega, millal tuleks võimelda:

„Pole saladus, et minu terviseprobleemide põhjus on see, et ma pole tänini suutnud otsustada, kas võimelda tuleks hommikul või õhtul. Ma kardan, et hommikul enne tööpäeva algust väsitab võimlemine mind ära ja et ma olen siis pärast tööl väsinud. Ma kardan, et õhtul enne magamaminekut teeb võimlemine mind virgeks ja et mul on siis raske magama jääda. Ja

pärastlõunal ei tule kõne allagi, sest mina kompromissidele ei lähe. Mina võimlen kas päeva alguses või päeva lõpus. Sellele lisandub veel teisigi probleeme, nagu näiteks dušiprobleem. Kui ma otsustan võimelda hommikul, siis ma pean pärast seda duši alt läbi käima. Ja kui ma töölt koju tulen, kas ma lähen siis uuesti duši alla või? See pole ju mõeldav, eriti talvel. Ja kui võimelda õhtul enne magamaminekut, siis pole loomulikult mingit mõtet hommikul duši alla minna, aga kuna dušš teeb virgeks, siis oleme me jälle sama probleemi ees tagasi: kas pole mõttekam ikkagi hommikul duši all käia? Ma kõhklen juba viisteist aastat järjest, ja iga kord, kui ma midagi otsustan, satub mulle ette ajaleheartikkel, mis tõestab ristivastupidist. Miks ei korraldata sellel teemal ükskord juba rahvusvahelist sümposiumi, et see küsimus lõplikult lahendada? Doktorihärrad, te tapate meid ära.“

Tugati vastaskorteris elavad Dolce ja Felicia, abielupaar, kes käib väga tihti pidulikel sündmustel, nagu pulmameod ja bar mitsva²³, ennast täis pugimas, joomas ja noorpaare taga klatšimas. Naabruskonnas elab Škita, kes peaaegu kogu aeg vaikib. Ühel hetkel kolib Škita ära, sest tal hakkab igav. Truda vallaline, inetu ja röömsameelne sõbranna Dupa tahab väga mehele minna: „Ma pole üldse ilus. Kui kellegi pilk minust üle libiseb, siis ta võib-olla isegi leiab minus midagigi veetlevat, aga kui see pilk minul peatub, siis paljastub kogu mu jõledus. Mida teha, et kõigi pilgud minust ainult üle libiseks ega minul peatuks? [...] Ma olen vallatu ja sädistan nagu lind, aga mitte kedagi pole silmapiiril. Kõik paisub mul sees ja varsti ma plahvatan. Kui palju ma võiksin mehele anda, truudust ja armastust, teda hullumoodi naerma ajada, aga mul pole mitte kedagi. Aga ma ei lase pead norgu.“

---

²³ *Bar mitsva*, mida valdav osa Eesti publikust ei tunne, võib vabalt välja jätta või asendada mingi muu tähtpäevaga (nt sünnipäev). „Krumi“ tugevaks küljeks ongi minu meelest tema universaalsus, üldinimlikus ja seega eksporditavus, st näidend pole kinni ei juudi ega Iisraeli kontekstis. Kolmeteistaastaselt saab igast juudi noorukist *bar mitsva* (heebrea keeles tähendab בר מצווה „(usu)käsu poeg“; sõna *bar* on poeg aramea keeles), kes tunnistatakse täiskasvanuks ja kelle kohta kehtivad kõik religiooniseadused. *Bar mitsva* päeval tohib ta sünagoogis esmakordselt heebreakeelset piibliteksti ette lugeda. Judaismis pole laps sündides „puhas“. Vastupidi, lastel on kalduvus maast-madalast keelatud ja isegi hävitajalikele tegevustele. Vanemad vastutavad selle eest, et oma lapsi kasvatada ja õigesti käituma ja elama õpetada. Õige käitumise reeglid on kirjas tooras ja selle kommentaarides. Kuni *bar mitsva*’ni (tüdrukutel *bat mitsva*’ni, mis saabub kaheteistkümnendaastaselt) ei vastuta lapsed oma vigade eest. Alates *bar mitsva*’st aga hakkavad lapsed osaliselt vastutust kandma. Judaismi kohaselt ei pea taevalik õigus teismelisi (kuni kahekümneaastaseks saamiseni) täielikult vastutavaks. Isiklik vastutus on protsess, mis jõuab haripunkti kahekümneaastaselt, mil täiskasvanu on täiesti iseseisev.

Dupa saab tuttavaks Tugatiga. Nad armuvad teineteisesse ja abielluvad. Kui Krum kohtab Tsvitsit, armub ta temasse ning jätab Truda maha. Kuid Tsvitsil on romaan itaallase Bertoldoga ja tal on plaan järgmisel päeval Londonisse sõita, et seal kellegi noormehega abielluda, mistõttu ta annab Krumile korvi. Seepeale tulevad Truda ja Tahtih teineteise juurde tagasi ja abielluvad. Dupa ja Tugati on õnnelikus abielus, kuni Tugati voodihaigeks jääb. Tugati satub haiglasse, kus selgub, et tal on ajukasvaja. Kui Tugati haiglas viibib, otsustab Dupa kodust lahkuda ja mujal õnne otsida:

„Mulle pakutakse Põhja-Iisraelis tööd kassapidajana. Kassast käib nii palju mehi mööda – võib-olla üks neist jääb seisma. Miks ma peaksin Tugati pärast siia jääma, Truda? Ma ju ei tunnegi teda õieti, ma tunnen ainult tema haigusi. Meie abielust ei tulnud midagi välja. Ma jõudsin ainult paar korda tema kõrval magada ja tema oigamist kuulda – ka sellest ei tulnud midagi välja. Meie vahel polnud mitte midagi. Me ei jõudnud. Sa vaatad mulle sellise nööga otsa, nagu oleksin ma lits. No ja siis? Dupaga on ju mugav! Dupa läheb kooljatele mehele. Dupa süngitab nad hauda. Dupa võtab kogu sita enda kanda. Ei, härrased, Dupa sõidab siit minema jaekaubanduse avarusi vallutama!“

Tugati sureb löikusel. Näidend lõpeb Krumi ema surmaga. Krum jääb üksigi ega võta midagi ette, et oma unistusi täide viia.

(Annoteeris Margus Alver.)

SAVJON LIEBRECHT „Rahel läheb mehele“ (2010²⁴ יויון ליברכט)²⁵

2N+3M

Perekonnadraama. Kaks vaatust, kummaski 6 pilti²⁶. Näidend pälvvis 2010. aastal 4 Iisraeli teatri aastaauhinda: parim lavastus, parim heebrea algupärand, parim näitekirjanik, parim meesnäitleja (Sason Gabai Šlomona).

TEGELASED:

Peategelased 65-72-aastane mees²⁷ ja 36-aastane naine

Rahel, 36-aastane naine²⁸

Lea, tema 28-aastane õde

Šlomo²⁹, Rohale ja Lea 72-aastane isa

Stašek³⁰, Šlomo 71-aastane sõber

Aaron, Rohale 31-aastane peigmees

²⁴ Esietendus toimus Tel Avivi teatris Beit-Lessin augustis 2010. Lavastust mängitakse siiaaani, st neljandat hooaega, 900-kohalises saalis Dizengofi tänavas. See lavastus kestab koos vaheajaga umbes kaks tundi. Lavastuse reklaamklippi koos lavakujundusega näeb siit: <http://www.youtube.com/watch?v=TFCq5HZEVuI>. Lavastuse tutvustuse nägemiseks teatri koduleheküljel minna teatri koduleheküljele <http://www.lessin.co.il/Main.asp> ja vajutada suudleva noorpaari fotole, mille all on näidendi pealkiri heebrea keeles: רוחל'ה מתחתנת.

²⁵ Sündinud ellujäänud Poola juutide peres Saksamaal Münchenis 1948. aastal. 1950. aastast elab Iisraelis. Eestis on temalt Loomingu Raamatukogus 2001. aastal ilmunud novellikogu „Õunad kõrbest ja teisi jutte“.

²⁶ Iisraeli-lavastuse leidlik kujundus võimaldas kogu lavastust mängida üle ja sama lavapildiga, st dekoratsioone vahetada polnud vaja. Seega sobiks ka väikesesse saali.

²⁷ Tegelasete nimekirjas annab autor vanuseks 72, kuid näidendi tekstis 65. Kui teatril tekib konkreetne huvi näidend kavva võtta ja tõlge tellida, võtan autoriga ühendust ja küsin järele.

²⁸ Originaalis Rohale ja Arale, mis on nimedest „Rahel“ ja „Aaron“ jidiši järelliite ה'ל-abil moodustatud hellitusnimed. Eesti publikule võivad nad mõjuda pisut võõrapäraselt (eriti „Rohale“), mistõttu teen ettepaneku asendada nad nimedega „Rahel“ ja „Aaron“, mida näidendi tekstis samuti kasutatakse. Ka pealkiri „Rahel läheb mehele“ kõlab mu meelet kodusemalt ja loomulikumalt kui „Rohale läheb mehele“.

²⁹ Originaalis Šloime (שלימה), st jidišikõlaline variant (hüüdnimi, mugandus) piiblinimest Šlomo (שלמה), mida soovitaksin kasutada võib-olla kummaliselt kõlava „Šloime“ asemel. Nimes „Šlomo“ võib rõhutada nii esimest (tänapäeval kõnekeeles levinum hääldus – sellest lähtuvalt olen nime käänanud ka allpool tõlgitud katkendites) kui ka viimast (korrektne piiblitegelasest kõneldes) silpi. Kuigi eesti keelde on „Šlomo“ Vanas Testamendis tõlgitud Saalomoniks, ei soovitaks ma nime „Salaomon“ sellegipoolest kasutada, sest sellist nime ei kannan tänapäeval Iisraelis ükski mees ning tegevus tunduks toimuvat Vana Testamendi päevil.

³⁰ Stašek (סטאשק) on jidiši ja/või heebrea mugandus poola eesnimest Stasiek, mis on omakorda Stanisławi hellitusnimi. Osa assimileerunud juute kandis poola (st kristlikke) eesnimesid.

TEGEVUSKOHT JA –AEG:

Tegevus toimub nelikümmend aastat pärast Teise maailmasõja lõppu Tel Avivis ning Stašeki jalgrattapoes Brooklynis New Yorgis.

KOKKUVÕTE:

Holokausti üle elanud ning pärast Teist maailmasõda Iisraeli kolinud, Poola päritoluga juudist leskmehel Šlomol on kaks tütart. Tema parim sõber Stašek, keda ta tunneb juba viiskümmend aastat ja kellega ta koos holokaustist pääses, tuli ka koos Šlomoga Iisraeli, ent kolis hiljem Ameerikasse. Ta elab Brooklynis, kus tal on jalgrattapood. Kui Šlomo tütred väiksed olid, saatis Stašek neile igal aastal Ameerikast kingituseks uue jalgratta. Šlomo armastas väga oma kaks aastat tagasi surnud naist ning üksi kodus olles ja teed juues – kusjuures ta katab laua kahele – räägib ta vahetevahel naise fotoga ja jutustab talle, mis uudist.

Noorem tütar Lea töötab kunstlilledes poes, on lahutatud ja kasvatab üksi viieaastast poega. Ta elab vaeses linnaosas. Šlomo aitab tal üüri maksta, sest lapse isa ei maksa alimente. Vanem tütar Rahel on sotsioloogiadoktor, käib õppereisidel Ameerikas ega ole siiani õiget meest leidnud. Lea pole vanema õega juba kaks aastat – ema matusest saadik – kokku saanud. Ta on vanema õe peale kade, sest too on edukam ning isale armsam. Samas on just Lea see, kes isa regulaarselt vaatamas käib, talle sisseoste teeb ja tema tervise pärast muretseb.

Esimene vaatus

Esimeses pildis tulebki Lea toidukottidega isa juurde. On märtsikuu. Isa ootab Rahelit külla. Kui Rahel saabub, särab ta õnnest ja kallistab nii isa kui ka õde. Õed tülitsevad. Rahel teatab, et ta on armunud endast viis aastat nooremasse mehesse, kellega ta seitse kuud tagasi tutvavaks sai, et ta kavatses abielluda ja et isegi pulmapäev on juba kokku lepitud – 1. aprilliks, sest ainult sellel päeval oli võimalik leida vaba saal. Biotehnoloogia teadlasest peigmees Aaron olevat aškenazi juut, kelle perekond on pärit Varssavist. Kui isa ja Lea pärivad, millal nad mehega tutvavaks saada

võiksid, ütleb Rahel, et kohe praegu, sest mees ootavat all tänaval. Aaron ja Rahel soovisid õde ja isa niiviisi üllatada. Kui Aaron sisse astub ja Šlomole terekäe ulatab, ei suuda Šlomo end tükk aega koguda. Aaron meenutab talle kedagi. Ta põgeneb rõdule ning põrnitseb sealt Aaronit. Kui Aaron ütleb oma perekonnanime Feldman, saab Šlomo šoki, läheb oma tuppa ja käsib noortel korterist lahkuda, tuues ettekäändeks väsimushoo. Rahel leiab, et isa käitub ebaviisakalt, ja solvub. Kui noored on lahkunud, helistab Šlomo kohe New Yorki Stašekile ja räägib uudist. Pärast pikka vaikust telefonis palub Stašek Šlomolt vabandust: ta ei saavat rääkida, sest tal olevat palju tööd. Stašek paneb toru ära. Šlomo poriseb endamisi: „Ma tean küll, miks sa rääkida ei taha.“

Teine pilt. Raheli ja Aaroni korteris. Kell on neli järgmisel hommikul ja Rahel ei saa magada. Isa reaktsioon Aaroni nimele ei anne talle asu. Rahel jutustab Aaronile, et kui ta oli kuueteistkümneaastane, sattus ta peale emale ja Stašekile, kes olid Stašeki jalgrattapoe laos seksuaalvahekorras. Stašek elas siis veel Iisraelis. Kuu aega pärast toda „vahelejäämist“ müüs Stašek poe maha, sõitis Ameerikasse ja abiellus seal Ameerika passi saamise eesmärgil ameeriklannaga. Lapsi Stašekil pole. Rahel jutustab Aaronile, et ta ei käinud õe pulmaski, sest sinna sõitis ka Stašek ja ta ei tahtnud ema ja Stašekit koos näha. Rahel otsustab hommikul vara Lea juurest läbi minna, sest Lea kindlasti teab, miks isa Aaroni perekonnanime kuuldes šoki sai.

Kolmas pilt. Lea korteris kell seitse samal hommikul. Saabub Rahel ja katsub Lealt välja peilida, mis isal hakkas. Jutuajamine kisub teravaks ja Lea teeb Rahelile etteheiteid asjade pärast, mille põhjused peituvad pahatihti sündmustes, millest saime teada teises pildis. Rahel märkab lastejalgratast ning kui Lea talle seletab, et selle saatis tema pojale sünnipäevaks Stašek Ameerikast, lükkab ta jalgratta ümber ja pakub õele raha, et ta pojale uue jalgratta ostaks. Rahel teeb ettepaneku, et kõik neli - Aaron, ta ise, Lea ja isa - uuesti kokku saaks ja eelmisel päeval juhtunut arutaks. Lea lubab isaga rääkida.

Neljäs pilt. Šlomo korteris. Šlomo räägib telefonitsi Stašekiga. Šlomo ütleb, et ta ei taha Aaronit enam oma korteris näha: „Kas sa ei saa aru, Stašek? Tema nimi on Aaron Feldman. Ta on temaga ühte nägu nagu kaks tilka

vett!“ Stašek katsub Šlomot veenda, et Feldmanne on tuhandeid ning et see võib olla keegi nimekaim („Israelis on kõik noored mehed ühte nägu“), kuid teeb siis Šlomole ettepaneku ise Aaroni käest järele uurida, kes too selline on. Stašek ütleb, et tal on 1. aprillil midagi ees ning et ta ei saa Raheli pulma tulla.

Viies pilt. Šlomo korteris. Lea, Rahel ja Aaron istuvad koos ja joovad veini. Šlomol on raske oma närvilisust varjata. Ta istub noorte juurde, kuid ei joo veini, vaid üksnes jõllitab aeg-ajalt Aaronile otsa. Šlomo viib faktid kokku ja teeb Aaronile teatavaks, et tolle onu süül hukkasid sakslased Auschwitzis Šlomo noorema venna, kes oli toona napilt kolmeteistkümneaastane. Nimelt oli Aaroni onu Kapo, st privilegeeritud vang, kelle järelevalve all kaasvangid töötasid. Šlomo viskab Aaroni välja. Enamiku viienda pildi teksti olen katkendina allpool eesti keelde tõlkinud.

Kuues pilt. Šlomo korteris: Šlomo selgitab Rahelile, et abiellumine Aaroniga ei tule kõne allagi. Rahel ei saa aru, mis on Aaronil pistmist Teise maailmasõjaga ja miks peaks Aaron oma onu kuritegude eest vastutama. Lea selgitab isale, et Rahel on täiskasvanud inimene ega vaja niikuinii isa luba.

Teine vaatus

Esimeses pildis vestleb Šlomo Stašekiga. Stašek käib millegipärast ikka Šlomole peale, et tegemist võib olla nimekaimuga ja et Rahelil tuleb lubada abielluda sellega, kellega ta tahab. Stašek käsib Šlomol meelde tuletada, millega nemad kahekesi ise hakkama said päeval, mil Nõukogude väed Auschwitzis vabastasid. Stašek lubab pulma siiski tulla. Šlomo ütleb, et ta ei mäleta, vihastab Stašeki peale ja ütleb, et ta ei taha Stašekit pulmas näha.

Teises pildis proovib Rahel oma korteris pulmakleiti selga ja arutab Aaroniga, mida teha, et Šlomo Aaroni vanematega kokku viia, et nood saaksid suud puhtaks rääkida. Aaron keeldub igasugusest kokkusaamisest ning leiab, et aeg annab arutust: küll Šlomo varsti maha rahunevat. Jutt kisub teravaks ja paar läheb tülli, sest Rahel ei saa aru, kuidas Aaron ja tolle vanemad suudavad kõike eitada: nende jaoks on Aaroni onu kangelane. Rahel ei süüdistata Aaronit ega tolle perekonda, kuid teda solvab, et tema isa

mälestusi peetakse pelgaks väljamõeldiseks. Aaron otsustab mõneks ajaks vanematekoju tagasi kolida. Pulmad on viie päeva pärast. Aaron otsustab pulmad ära jätta või vähemalt määramata tähtajaks edasi lükata. Ta lubab kõigile kutsutud külalistele sellest teada anda. Rahel jääb üksi.

Kolmas pilt. Stašek sõidab taksoga Tel Avivi lennujaamast linna ja helistab Šlomole, teatamaks, et ta on kohale jõudnud ja Šlomo poole teel.

Neljas pilt. Šlomo korteris. Stašek ja Šlomo kohtuvad esimest korda kahekümne aasta jooksul. Stašek tuletab Šlomole meelde, et päeval, mil Auschwitz vabastati, palvetasid nad kahekesi ja tänasid jumalat ning jooksid kohe pärast seda surmalaagri blokki number 3, kus nad tapsid inimese. Šlomo vaidleb vastu, et nad mitte ei tapnud inimese, vaid seadsid õiguse jalule. Sõjas olevat miljoneid inimesi põhjusega surma saanud. Nemad olevat näinud üht inimest, kes surmati põhjusega. See mees oligi Aaroni, Raheli tulevase abikaasa onu. Vt allpool eesti keelde tõlgitud katkendit.

Viies pilt. Šlomo korteris. Stašek on üksi elutoas. Šlomo pikutab magamistoas. Sisse astub RAHEL: Rahel küsib, miks Stašek tuli. Kui Stašek kostab, et Raheli pulma, kuid et ta teab, et pulm jääb ära, ütleb Rahel, et iga kord, kui tema elu kokku variseb, on Stašek kuskil lähedal, ja seda juba Raheli kuueteistkümnendast eluaastast peale. See, mida Rahel siis kuulis ja nägi, käivat temaga tänini kaasas. Šlomo kuuleb nende jutuajamist pealt. Tuleb välja, et Šlomo oli abikaasa ja Stašeki suhtest teadlik ning Stašek et teadis, et Šlomo teab. Vt allpool eesti keelde tõlgitud katkendit.

Kuues pilt. Šlomo korteris. Aaron tuleb Šlomo juurde, sest Šlomo on talle helistanud ja teatanud, et ta peab temaga kiiresti rääkima. Aaron on väga reserveeritud ega istu, kui Šlomo talle istet pakub. Šlomo poetab mokaotsast, et võib-olla ta tõesti eksis Aaroni onu osas. Sisse tulevad Stašek, Rahel ja LEA: Stašeki reaktsioon Aaronit nähes on sama, mis Šlomol esimeses vaatuses. Šlomo ütleb esimest korda Aaroni nime ja vaatab Aaronile silma. Ta ütleb, et mineviku õudused tuleb jätta minevikku, ning palub andeks neilt, kellele ta on võib-olla ise meelehärmi tekitanud. Rahel ja Aaron võivad abielluda.

NÄIDENDI TONAALSUSEST JA „EKSPORDITAVUSEST“:

Väga südamlik ja liigutav inimlik draama reetmisest, mineviku traagikaga ja ammu toimunud sündmuste kohta saadud uue informatsiooniga toimetulekust ning andeksandmisest. Tel Avivis kostis saalist palju naerupahvakuid – teksti võiks nimetada tragikomöödiaks. Loo taust on kurb, kuid tekst pole sünge, vaid on läbivalt pikitud sooja huumoriga (Aaronist sai biotehnoloog, sest tema ema soovis müügil olevatest toodetest tõhusamat kortsudevastast kreemi), millest ei puudu juudi huumorile nii omane eneseiroonia (näiteks aškenazi ja sefaradi juutide vahelise rivaliteedi suhtes) ja elujaatavus.

Olen veendunud, et holokausti-taust on piisavalt tuntud ja universaalne, et kõnetada ka Eesti publikut (vrd Eestis küüditamine, sõjad, vangilaagrid jne). Paralleeli võib tuua Sofi Oksaneni „Puhastusega“, mida on müüdud kõikjal maailmas. Eeldab väga head 65-70-aastast meesnäitlejat. Iisraelis mängis lavastuse suureks Šlomo osas esinev Sason Gabai, kes on muide sündinud 1947. aastal Iraagis Bagdadis ja kes kolis kolmeaastaselt vanematega Iisraeli pärast Iisraeli riigi loomist 1948. aastal (vrd Savjon Liebrehti enda elukäiku). Sason Gabai isiklik näide toonitab fakti, et Iisrael on melting pot, ainulaadne segu eri juudi kultuuridest, mida kõiki liidab (uus)heebrea keel ehk ivriit.

Autor on Euroopa-taustaga, nagu ka kõik näidendi tegelased. Seda toonitab ka Šlomo keelekasutus (ta kasutab aeg-ajalt jidišikeelseid sõnu) ja muusikaline kujundus näidendi alguses (vt reklaamiklippi): kostab poola hällilaul „Na Wojtusia z popielnika“, mis oma salapärase ja isegi pisut hirmuäratava kõlaga justkui viib publiku tagasi vanaisade ja vanaemade lapsepõlve- ja noorusemaile Poolasse, millega Iisraelis elavatel juutidel on väga ambivalentne suhe. Isegi noortele seostub Poola peaaegu eranditult üksnes holokausti ja Auschwitziga. Poola keelt ega poola laule ei kuule Iisraelis teatris peaaegu mitte kunagi. Teadupärast elas enne Teist maailmasõda Poolas 3,3 miljonit juute, kellest holokaustis hukkus 2,9 miljonit. Enne Teist maailmasõda elas Poolas seega Euroopa arvukaim

juudikogukond: ligi 30% Varssavi, Krakówi, Łódźi, Lwówi (tänapäeval Lviv) ja Wilno (tänapäeval Vilnius) elanikkonnast moodustasid juudid.³¹

KATKEND ESIMESE VAATUSE VIIENDAST PILDIST:

LEA: Äkki te jutustate, kuidas te omavahel tuttavaks saite... Eks ju isa, sina ju tahad ka teada, kuidas nad tuttavaks said? Mina ja Mordoh³² kohtusime bussipeatuses. Tema tegi näo, et ta on turist, ja küsis mult midagi prantsuse keeles. Ma lasin tal umbes viis minutit rääkida ja ütlesin siis „oui, oui“ – ainuke sõna, mida ma prantsuse keeles oskan. Ja pärast seda ma ütlesin talle: „Misasja sa minuga prantslast mängid? Sa oled ju õmbleja Suzi poeg.“
(Rahel ja Aaron muigavad.)

On alles idioot! Teie kindla peale ei kohtunud bussipeatuses.

RAHEL: Meie saime tuttavaks paljundusmasina juures.

(Rahel ja Aaron purskavad naerma. Nad räägivad teineteisele vahele.)

AARON: Ülikooli raamatukogus. Rahel paljundas ...

RAHEL: Ma paljundasin artiklit. Ja Aaron tuli mulle juurde ...

(Rahel ja Aaron purskavad naerma.)

RAHEL: Ja ma küsisin: „Kas te olete siin tudeng?“

LEA: Oi, kui naljakas!

RAHEL: Ja ta küsis: „Kas teil on siin paljundusmasin?“

(Rahel ja Aaron purskavad naerma.)

LEA: Aga mis siin naljakat on?

RAHEL *(seletab Leale)*: Ta ju ise toetus paljundusmasinale.

AARON: Ma tahtsin temaga flirtida. Kuna mul polnud mitte midagi paljundada, siis ma tegin koopia oma isikutunnistusest ja Rahel aitas mul koopia teha. Ja tänutäheks ma tegin talle kohvi välja.

(Rahel ja Aaron suudlevad.)

LEA: Minu arvates oli Mordoh originaalsem.

---

³¹ Soovitan vaadata 2011. aastal võõrkeelsele Oscarile nimetatud Agnieszka Hollandi filmi „Pimeduses“ (*W ciemności*): <http://www.youtube.com/watch?v=5DTnyQaK8ME>. Selles filmis räägitakse kõigis keeltes, mida toonases kosmopoliitses Lvivis kasutati: jidiš, poola, saksa, vene ja ukraina. Filmi on võrreldud Spielbergi „Schindleri nimekirjaga“, kuid „Pimeduses“ on ehedam, kuna näitlejad räägivad nendes keeltes, milles ajaloosündmused tõepoolest toimusid, mitte Ameerika inglise keeles.

³² Lea eksmees ja lapse isa.

(Šlomo uurib Aaronit pilguga. Rahel ja Lea jälgivad Aaroni ja Šlomo vestlust.)

ŠLOMO: ... Kas te, kas te olete mõne oma perekonnaliikme nägu?

AARON: Mu isa ütleb, et ma olen väga tema venna nägu. Mul on sama nimi ka, mis temal.

ŠLOMO: Aaron Feldman...

AARON: Jah.

ŠLOMO: Aaron Feldman... Kas see on teie isa vend?... Kas see on teie onu?

AARON: Minu onu jah. Ma kuulsin, et te pärisite tema kohta... Et teil oli minu pere kohta palju küsimusi...

ŠLOMO: Kas ta oli pärit Varssavist?

AARON: Częstochowast³³.

(Šlomot haarab õud.)

Šlomo (*Rahelile*): Aga sa ju ütlesid, et Varssavist!

AARON: Minu ema on Varssavist pärit. Minu isa perekond on Częstochowast.

ŠLOMO: Teie onu siis ka?

AARON: Muidugi.

ŠLOMO: Kas see on teie ainus onu?

AARON: Isal oli veel vendi, aga ainult minu isa jäi ellu.

ŠLOMO: Nii et see on teie ainus onu?

AARON: On jah ... Meil on väike pere ... Nagu teil endalgi ... Mitte selline, kus on vanaisa ja vabaema, onud ja onupojad ... Kõik said surma ...

ŠLOMO: Kus?

AARON: Auschwitzis.

Rahel (*protestib; isale*): Mida see muudab, isa?

ŠLOMO: Õelge mulle, kas teie vanaisale kuulus Częstochowas pagariäri?

AARON (*üllatunult*): ... Kuulus küll ...

(Paus.)

AARON: Te tundsite minu peret, eks ju?

ŠLOMO: Teie onu küll ... Mida teile on räägitud ... Kas teile on kodus midagi tema kohta räägitud?

---

³³ Linn Lõuna-Poolas. Enne Teist maailmasõda oli seal ligi viiskümmend sünagoogi.

AARON: Ma tean, et ta jäi vanematega getosse. Tema vennad põgenesid Venemaale. Ja ainult tema jäi vanemate ja väikese õe eest hoolisema ... Ja niimoodi ta sattuski nendega koos Auschwitzi ... Ja seal aitas ta inimesi. Tal oli seal selline staatus, mis võimaldas tal teisi aidata.

ŠLOMO: Ta aitas? ...

AARON: Jah. Ta päästis mitme inimese elu ...

ŠLOMO: Kes teile seda rääkis?

AARON: Need inimesed ise. Nad kohtusid pärast sõda minu isaga ja rääkisid ...

ŠLOMO: Minge öelge oma isale, et tema vend ei päästnud mitte ühegi inimese elu! Ta oli Kapo!³⁴ Kapo! Ta tahtis ainult iseenda nahka päästa!
(Rahel tõuseb püsti ja riputab käekoti õlale.)

RAHEL: Hea küll, minule aitab.

(Rahel võtab Aaronil käest kinni ja üritab teda kaasa tõmmata, ent Aaron ei liigu paigast.)

RAHEL *(Aaronile)*: Ma ootan autos.

LEA: Jälle sa põgened?

RAHEL: Mida? Kas sulle pakub see naudingut?

LEA: Sa ei saa praegu minema minna!

RAHEL: Vabalt saan.

(Rahel läheb välja. Šlomo vaatab talle järele, justkui kaotaks ta sel hetkel tütre. Paus.)

AARON: Te eksite! ... Te räägite kellestki teisest ... Minu onu ei olnud ...

ŠLOMO: Ei eksi ma midagi! Ta ei päästnud mitte kellegi elu! ... Ja nüüd mine siit minema!

(Aaron läheb välja. Vaikus.)

Šlomo istub ja haarab peast kahe käega kinni, nii et pole selge, kas ta nutab või mitte.)

LEA: Kas sa tead, et kui sa kellegi niimoodi välja viskad, siis seda enam heaks teha ei saa?

ŠLOMO: Ma ei tahagi midagi heaks teha.

---

³⁴ Ilmselt tuleb ümber öelda või leida parem tõlge. Kahjuks on Eestis selle ajaloolise terminiga hakatud nimetama Kaitsepolitseid.

LEA: Mida sa Aaronist tahad? Mis temal selle Kapo'ga pistmist on?

ŠLOMO: Mis sa ei kuulnud või? ... See oli tema onu.

LEA: No ja siis? Mida tema onu sulle tegi?

ŠLOMO: Ma ei taha sulle sellest rääkida.

LEA: Miks?

ŠLOMO: Sest sellest ma ei räägi.

LEA: Minuga oled sa alati sõjast rääkinud.

ŠLOMO: Aga mitte sellest.

LEA: Siis räägi mulle praegu.

(Paus.)

LEA: Kas see on Auschwitziga seotud?

(Paus.)

LEA: On, jah?

(Paus.)

LEA: Isa? Isa, palun räägi mulle ...

(Šlomo võtab paar lonksu veini.)

ŠLOMO: See puudutab Haimket ...

LEA: Sinu nooremat venda Haimket?

ŠLOMO: Sa ju tead, kes Haimke sakslastele üles andis?...

LEA: Kes?

ŠLOMO: Aaron Feldman...

LEA: Ei või olla!

ŠLOMO: On küll! Närune Kapo! Aaron Feldman ... Tema tappis meie Haimke

...

(Paus.)

LEA: Aga see pole võimalik, isa! Sa teed ränga vea!

ŠLOMO: Ma pole juba nädal aega öösel magada saanud. Mis sa mõtled, et mul on kerge sellist asja öelda? Et ma ütlen seda rõõmuga? Et need on rõõmsad mälestused? Sa tead ju küll, mitu öde ja venda mul enne sõda oli?

LEA: Kolm venda ja kaks öde. Mitte ükski ei jäänud ellu.

ŠLOMO: Haimke ... Kui me Auschwitzi jõudsime, oli ta varsti kolmteist saamas ... Enne kui me veoautosse ronisime, ütles ema mulle: „Hoia teda ...

Tema bar mitsva³⁵ korraldab sina ise ... Ta ju ainult võttis köögist tüki leiba ... Meid sunniti – oma kakssada inimest – seisma ja pealt vaatama, kuidas Haimke üles puuakse. Pakase käes. Ja ma nägin, kuidas ta nutab ja põlvili anub, kuidas ta püksid märjaks saavad ... Aga millestki polnud kasu. Nad poosid ta üles. Nädal aega enne tema bar mitsva't. Kuidas ta seal rippus ... Tal kukkus üks king jalast ära ja ma tahtsin ainult ... Kui Stašek poleks mind jõuga kinni hoidnud, oleksin ma jooksnud ja talle kinga jalga pannud, et tal külm poleks ... Kui Stašek poleks mind kinni hoidnud, oleksin ma Haimke juurde jooksnud ...

LEA: Aga seal oli ju miljoneid inimesi. Ja just tema on sul täpselt meeles?

ŠLOMO: Seal oli miljoneid inimesi küll, aga ainult üks neist tappis Haimke ära. Aaron Feldman Czestochowast. Kelle isal oli pagariäri... See püsib mul surmatunnini ja isegi pärast surma meeles!

(Sügav vaikus.)

LEA: Mida me siis nüüd teeme, isa?

(Šlomo tõuseb otsustusvalmilt püsti ja asub laualt nõusid kokku korjama.)

ŠLOMO: Midagi ei tee. Ei pulmi ega midagi.

LEA: Mis tähendab „ei pulmi ega midagi“?

ŠLOMO: Õigesti kuulsid.

LEA: Nad panid juba saali kinni...

ŠLOMO: Annulleerigu siis!

LEA: Rahel tellis mult sada kolmkümmend lille.

ŠLOMO: Maksa talle raha tagasi!

(Lea võtab mobiiltelefoni välja.)

---

³⁵ *Bar mitsva*, mida valdav osa Eesti publikust ei tunne, võib vabalt välja jätta või asendada mingi muu tähtpäevaga (nt sünnipäev). Kolmeteistaastaselt saab igast juudi noorukist *bar mitsva* (heebrea keeles tähendab בר מצווה „(usu)käsu poeg“; sõna *bar* on poeg aramea keeles), kes tunnistatakse täiskasvanuks ja kelle kohta kehtivad kõik religiooniseadused. *Bar mitsva* päeval tohib ta sünagoogis esmakordselt heebreakeelset piibliteksti ette lugeda. Judaismis pole laps sündides „puhas“. Vastupidi, lastel on kaldumus maast-madalast keelatud ja isegi hävitajalikele tegevustele. Vanemad vastutavad selle eest, et oma lapsi kasvatada ja õigesti käituma ja elama õpetada. Õige käitumise reeglid on kirjas tooras ja selle kommentaarides. Kuni *bar mitsva*'ni (tüdrukutel *bat mitsva*'ni, mis saabub kaheteistkümneaastaselt) ei vastuta lapsed oma vigade eest. Alates *bar mitsva*'st aga hakkavad lapsed osaliselt vastutust kandma. Judaismi kohaselt ei pea taevalik õigus teismelisi (kuni kahekümneaastaseks saamiseni) täielikult vastutavaks. Isiklik vastutus on protsess, mis jõuab haripunkti kahekümneaastaselt, mil täiskasvanu on täiesti iseseisev.

LEA (*telefoni*): Tule parem kohe tagasi ... Ei! Ära praegu vaidle! ... Üksi, ilma Aaronita ... Sest isal on sulle midagi olulist öelda ...

(*Lea paneb mobiiltelefoni tagasi.*)

LEA: Kas sa ei taha, et Rahel abiellub, isa?

ŠLOMO: Temaga mitte. Temaga abielluda ma Rahelil ei luba.

LEA: Ta tuli sind pulma kutsuma, mitte sinu käest luba küsima. Sinu luba pole tal enam vaja. Sa käitub Raheli suhtes ebaõiglaselt. Ebaõiglaselt... Ise tead! (Teeb ukse lahti.) Sa võid emaga nõu pidada! (Lea väljub.)

KATKEND TEISE VAATUSE NELJANDAST PILDIST

STAŠEK: Me tapsime juudi, ŠLOMO: Ja läksime oma eluga edasi, nagu poleks midagi juhtunud, mina oma jalgratastega ja sina oma alussärkidega. (*Sosinal.*) Me tapsime inimese.

ŠLOMO: Ta polnud inimene. Kui teda poleks olnud, läheks Rahel praegu mehele ja Haimke oleks elus ja oleks oma vanema venna tütre pulmas. Sa ei saa mitte millestki aru.

STAŠEK: Hoopis sina ei saa aru!

ŠLOMO: Hoopis sina ei saa aru!

(*Paus.*)

STAŠEK: Tead mis, Šloime, araablased on meist targemad.

ŠLOMO: Võib-olla Brooklynis.

STAŠEK: Igal pool. Neil on selline reegel, et kui sina oled minu sugulase tapnud ja mina olen samuti sinu sugulase tapnud, siis öeldakse stopp! Sest muidu tapame ja tapame nii kaua, et mitte ühtegi inimest ei jää järele. Ja täpselt nii asi oligi: Aaron Feldman tappis meie Haimke ja meie tapsime tema. Stopp. Noored pole milleski süüdi.

ŠLOMO: Mis jama sa siin mulle ajad? Mis araablastel sellega pistmist on?

STAŠEK: Ma räägin sulle, et sina pead ka stopp! ütlema. Sellele punkti panema! Kas sul on sellest vähe, et meie elus on nii palju hävitamist olnud, et sa tahad oma tütre elu ka hävitada, nii et ta ei saa uut elu alustada? Suur kangelane oled: viskad telefoni hargile. Aga nüüd ma olen siin. Ja mis sa mulle vastad?

ŠLOMO: Mis sa minust tahad, Stašek?

STAŠEK: Et sa annaksid nende abielule õnnistuse. Sellepärast ma tulingi. Rahelil pole elus kerge olnud, ja kui ta on nüüd lõpuks kellegi leidnud, siis ... Ütle talle „palju õnne“ ja siis unusta ära kõik, mis seal toimus – ja mina unustan ka. Surgu need mälestused veel enne meid.

(Lea avab ukse ja astub sisse. Ta on väga tõsine.)

ŠLOMO: Lea! Me ju leppisime kokku, et sa tuled õhtul koos poisiga. Stašek, vaata, kas sa oleksid uskunud, et see on meie Lea?

(Stášek sirutab käed välja. Lea tuleb talle juurde. Stášek embab Lea.)

LEA: Tere, Stašek. Tore, et sa tulid.

STAŠEK: Oi, kui suureks sa oled kasvanud, Lea!

LEA: Ja aitäh kingituste eest.

STAŠEK: Kas poiss oskab jalgrattaga sõita? Ümber ei kuku?

LEA: Tule ja vaata ise.

STAŠEK: Pool kohvrit on täis asju sinu poisi jaoks.

LEA: Aitäh ... Anna andeks, Stašek, aga ma tulin, et ... *(Šlomole.)* Mul on tarvis sinuga rääkida, isa.

ŠLOMO: Kohe praegu? Kas sa paremat aega ei leidnud?

LEA: Sellega on kiire.

ŠLOMO: No räägi siis.

LEA: Kas me nelja silma all saame rääkida?

ŠLOMO: Minul Stášeki ees saladusi pole.

(Stášek läheb rõdule, kuid kuuleb, mida Lea ja Šlomo omavahel räägivad. Paus.)

LEA: Rahel tuleb täna sinu juurest läbi.

ŠLOMO: Ja siis?

LEA: Aaron jättis pulmad ära. (Paus.) Nüüd oled sa kindlasti rahul.

ŠLOMO: Ta sai ise aru, et midagi muud ei jää üle.

LEA: Sinu pärast ei lähe Rahel mehele.

ŠLOMO: Mis tähendab „minu pärast“? Selle pärast, mis juhtus... Mis seal juhtus.

LEA: Kas sul on järsku raske öelda „Auschwitz“?

ŠLOMO: Mida sa minust tahad, Lea? Kui jättis ära, siis jättis ära. On sul mulle veel midagi öelda?

LEA: Miks sulle korda ei lähe, et Rahel kannatab?... Tead mis, isa, ma arvan, et sa ei armasta Rahelit. Ja mind ka mitte. See kodu on alati olnud sinu kannatusi täis. Meile polnud siin kohta. Kogu oma armastuse kulutasid sa ema peale. Meie jaoks ei jätkunud sul midagi.

ŠLOMO: Sa räägid inetult!

LEA: On juba aeg lõpetada emale tee keetmine. Keeda seda kellelegi, kes seda juua saab. (*Läheb Stašeki juurde ja kallistab teda.*) *Welcome to Israel!*
Olgu teil tore! (*Väljub.*)

(*Paus.*)

ŠLOMO: Ütle midagi, STAŠEK:

STAŠEK: Mis mul öelda on? Ta ju ütles kõik juba ära.

ŠLOMO: Mis, kas sina arvad ka, et minu tütreid ei lähe mulle korda? Mis jutt see on? ... Kogu oma elu olen ma neile pühendanud ... Ma ei tea, kuidas teiega rääkida ...

STAŠEK: Mis, kas sa oled väike laps või? Mida sa siis mõtlesid, kui sa käskisid tal pulma ära jätta? Et see läheb niisama mööda? Et Rahel leiab homme uue peigmehe ja et saabub *happy end*?

ŠLOMO: Nii on igatahes parem. Minul pole oma peres seda Kapo't tarvis.

STAŠEK: Pole ta mingi Kapo. Kapo jäi kolmandasse blokki.

(*Paus.*)

ŠLOMO: Ütle mulle, miks sa tulid? Minuga tülitsema?

STAŠEK: Kas sa saad aru, miks ma kakskümmend aastat ei tulnud? Just sellepärast. Ma teadsin, et kui me räägime, siis ei jää sõprusest midagi järele.

ŠLOMO: Sina teadsid! Ja sinul on alati õigus! Kahju, et sa tulid! Kahju, et sa koos oma neegritega Brooklynisse ei jäänud!

KATKEND TEISE VAATUSE VIIENDAST PILDIST

(*Mingil hetkel vestluse Raheli ja Stašeki vestluse käigus tuleb Šlomo oma toast välja ja kuulab nende kahe vestlust pealt, kuid ei Rahel ega Stašek ei märka Šlomot.*)

RAHEL: Ma vihkasin sind ... Ma olin kindel, et ma ei näe sind enam mitte kunagi. Ma lootsin, et sa sured Broolkyinis, võib-olla oma jalgrattapoe

laoruumis. Ma kartsin, et võib-olla sa oled endale juba ostnud platsi minu ema haua kõrval, sest sina ju oskad alati targasti osta.

STAŠEK: Mis parata, ma olen veel elus ...

RAHEL: Ma mõtlesin, et sa vähemalt tuled ema matustele.

STAŠEK: Mul oli plaan tulla seitsmepäevaseks leinaks ...³⁶

RAHEL: Aga sa ei tulnud. Mind kartsid või?

STAŠEK: Ma kartsin sinu küsimusi.

RAHEL: Mida ma oleksin küsinud? Ja mida sa oleksid mulle vastanud?

(Paus.)

STAŠEK: Nüüd oled sa juba suur tüdruk ja võib-olla sa tead isegi, kuidas asjad meeste ja naiste vahel käivad ... Kuidas ihale ei suudeta vastu panna...

RAHEL: Sa hävitasid ta. Ta langes pärast sinu ärasõitu masendusse. Ja ta jäi masendusse kahekümneks aastaks. Ja mitte keegi peale minu ei teadnud, mispärast.

STAŠEK: Ma sõitsin sinna, kus ma teadsin, et seal pole minu koht – ja ma ei leidnud seal kunagi asu, sest ma olin oma perekonnast kaugel. Teie olite minu perekond. Ma arvasin, et see ongi minu karistus. Aga kui sõnadega tuleb ka andeks paluda, siis ma palun sinult andeks.

RAHEL: Andeks paluma pead sa minu isalt.

STAŠEK: Sinu ema oli sinu isa naine ...

(Paus. Nii Stašek kui ka Rahel märkavad äkki Šlomot.)

RAHEL: Isa ...? Kas sa kuulsid meid pealt? (Rahel saab isa reaktsioonist aru, et ema ja Stašeki armusuhe oli talle teada.) Kas sa teadsid ...?

(Šlomo langetab pilgu. Stašek ja Šlomo vahetavad süüdlaslikke pilke.)

ŠLOMO: Kas sa arvad, et oli üldse midagi, mida ma emast poleks teadnud?

RAHEL: Sa teadsin ... Sa teadsid ... *(Stašekile.)* Ja sina teadsid ... Ja te ...

Sellegipoolest olete te sõbrad edasi. Ja järsku käib siin suur andeksandmine. Elame edasi, nagu poleks midagi juhtunud. Sest Auschwitzis alguse saanud sõprus on kõige tähtsam! See on püha! Kuueteistkümnendast eluaastast saadik kannan ma endaga jubedat saladust ja hammustan keelde, et sina teada ei saaks. Ja järsku ma

---

³⁶ Judaismis traditsiooniline seitsmepäevane lein lähisugulaste surma puhul.

avastan, et sa oled kõik need aastad teadnud! Seleta mulle, isa. Sinu tütar ei saa ühest asjast aru: kuidas on võimalik, et ainult tema puhul ei pääse elu võidule? Miks ainult tema peab alati maksma?

(Paus.)

ŠLOMO: Kõik me maksime ...

RAHEL: Aga sina olid koos naisega, keda sa armastasid. Kas sa leidsid ema asemele kellegi teise naise? Su süda polnud selleks suuteline, eks ju, isa? Sest sa armastasid teda. Miks sa ei luba mulle seda, mida sa endale lubasid? Kas sa tead, miks ma täna siia tulin? Et sa annaks mulle tagasi elu, mille sa hävitasid. Ja sul pole aimugi, kui raske mul oli tulla sult seda paluma, kuidas ma iseendaga siia tulles heitlesin. Aga nüüd ma mitte ei palu, vaid nõuan. Näita mulle, kui palju sa minust hoolid.

(Rahel väljub. Väga pikk vaikus.)

Katkendid tõlgitud väljaandest:

סויון ליברכט

רוחל'ה מתחתנת

מצורף הסיפור "החתן המושלם של רוחל'ה" מתוך הקובץ "צריך סוף לסיפור אהבה" אשר עליו מבוסס המחזה.

תל אביב: אור-עם, 2010

(Annoteeris Margus Alver.)

ANDREÏ MAKINE „Maailm Gabrieli moodi“ (*Le Monde selon Gabriel, 2007*)

Jõulumüsteerium

TEGELASED:

Neil on mitu nime: üks on lavanimi, sest nad on näitlejad, teine on eesnimi, mida kasutavad kolleegid, ja kolmas nimi viitab nende eelmisele elukutsele.

TORUKÜBAR (Ricardo, Ricardo Dutout [Eimiski/Eisugugi])
kuuekümnendates mees, vananev keigar, endine kirjastaja, praegu
telešõude režissöör

68 (Maud) viiekümnendates naine, endine vasakpoolne ajakirjanik

REP (Georges) kuuekümnene lähenev mees, endine humanitaarabi
organisatsiooni liige

GAVROCHE (Hélène) algaja näitlejanna, kahekümne nelja-viie aastane

VANG (Gabriel) neljakümnendates aastates kirjanik

MUST aafriklasest tänavapühkija, umbes kuuekümnneaastane

EESSÕNA. Poeet ja türann

Ta oli kahtlemata kõige mõistatuslikum pealtvaataja terves teatri ajaloos...

Selleks õhtuks olid piletid viimseni välja müüdud ja saal puupüsti täis, ometi näis näitlejate mäng olevat suunatud üksnes temale: sellele ülimalle Pealtvaatajale, kes varjas end looži hämaruses. Loožis, kus kakskümmend aastat varem oli istunud keiser. Ta oli tulnud inkognito, sest muidu oleks publik juba ainuüksi tema nime mainimisel värisema hakanud, püsti tõusnud, talle aplodeerinud, lavale selja pööranud. Näha tema kahvatut profiili, vuntsilõiget – see oli märksa haruldasem ja köitvam vaatepilt, kui ükskõik milline geniaalne lavastus.

Sel õhtul oli ta ükski, mees, kes valitses kahe saja miljoni inimese saatuse ja lugematu hulga nii öelda valgustatud peade üle tervel planeedil.

Näidendi autorit oleks võinud pidada tema kõige suuremaks ideoloogiliseks vaenlaseks. Ja ometi polnud ülim Pealtvaataja kunagi lasknud teda surma mõista, olgugi et hukatud vastuhakkajate rida oli juba pikk. Näidendi

tegelased väljendasid keeldumist režiimist, mille oli kehtestanud Pealtvaataja. Ja ometi... Ei, ta polnud isegi mitte andnud käsklust sundida vaikima ega tappa seda hulljulget näitekirjanikku. Kulmukortsutusest oleks piisanud: teater oleks kinni pandud, kirjanik maha lastud, näitlejad vangid pandud.

Kõik selles etenduses oli talle võõras ja ometi oli see seitsmeteistkümnend kord, kui ta sel õhtul oli tulnud vaatama oma lemmiketendust.

Seitseteist korda! Ta istus oma loožis, jälgis pingsalt näitlejate miimikat, kõrv püüdnud iga repliigi nüanssi. Võlutud, vapustatud, pisarateni liigutatud.

Mässumeelset autorit ei heideta kunagi vangikongi ja ühel päeval aitab ülim Pealtvaataja tal koguni teatris uuesti tööd alustada.

Stalin oli see mees, kes käis seitseteist korda Moskva Kunstiteatris vaatamas Bulgakovi näidendit „Turbinite päevad”. Tüürann ja poeet. Kummalisel kombel veetles diktaatorit see kunstiteos, mis oma vabadusega eitas diktatuuri.

Püüdsin kaua aega taibata, mis põhjustas seda Stalini vaimustust „håbematult nõukogudevastase näidendi” vastu, nagu seda paljastasid orjalikult ametlikud kirjanduskriitikud, kes püüdnudlikult Partei ideoloogiat järgisid. Kirjamehed mõisteti sel ajal tuhandiku eest sellest, mida oli korda saatnud Bulgakov, vangilaagritesse jäätuma. Sageli piisas süüdistuseks ainuüksi nende intellektuaali staatusest. Millest siis selline leebus Stalini poolt selle näitekirjaniku suhtes? Millest see kirg näidendi vastu, mis nii avalikult hakkas vastu tema režiimi ainumõttele?

Üheks põhjuseks oli ilmselt just nimelt see siirus, millega Bulgakov kinnitas oma loojavabadust. Olles harjunud lipitsemise, veendumuste lodevuse, kurtisaanlike kunstnike roomamisega, tunnevad tüürannid hirmu otsese kokkupõrke ees. Bulgakovi allumatusepuhang mõjus Stalinile arvatavasti nagu senitundmatu ja võimas uimasti.

Kuid mulle tundub, et sellel tüüranni teatrilasel visadusel oli veel teinegi põhjus. Motiiv, mis peitus sügaval endise seminaristi südames. Tänu Bulgakovile avastas Stalin, et vangla-maailma kõrval, mida tema valitses, on võimalik ka üks hoopis teistsugune maailm. Väga alandlik ja inimlik

sealpoolsus, transtsendentsus, mida kujuteleti ja elati läbi seal mõne meetri kaugusel loožist, kus ta end peitis.

Kui ta oleks sellised ideed tuvastanud mõnes raamatus, oleks see kiiresti sattunud tsensuuri musta nimekirja. Aga seal, laval, elustasid näitelajad juba seda teistsugust maailma, täitsid seda oma mängu hapra ja sõltumatu tõelisusega. Selle teatrimänguga, mis on tõelisem kui elu. Need inimkujud, mida türann oleks võinud ühe silmapilgutusega hävitada, äratasid ellu inimesi ja hingi, millest Stalin oli võib-olla unistanud kunagi teismelisena, kui ta oli omaks võtnud religiooni, algaja luuletajana.

Et mõista näitekirjaniku sõna tõelist jõudu, tuleb endale ette kujutada neid seitsetteist „Turbinite päevade” etendust ja Stalinit oma üksinduses, tõe lävel, mille vastu ta oli võimetu.

Just selles peitub türanni ja poeedi teatris aset leidnud kohtumise filosoofilise parabooli tähendus.

Iga pealtvaataja on tegelikult see ülim Pealtvaataja, kellel on õigus loota, et laval sünnib üks teine maailm, kus ta saab eksisteerida täielikumalt kui oma isiklikus elus.

Igal autoril peab olema julgust seista silmitsi selle umbuskliku ja isegi vaenuliku pealtvaatajaga, kellele oleks nii lihtne meelega järele olla teda lõbustades, pealtvaatajaga, kes ootab õigustust maailmale, kus ta elab ja mida kujutatakse põhjapanevalt teistsugusel planeedil.

Just siis omandab lavakardina avanemine meie jaoks uue sünni tähenduse. Uue teelemineku tähenduse. Võimaliku lunastuse tähenduse.

„See on liig!” hüüatas Julien Gracq oma esimese näidendi proovis. Ülitugev emotsioon, kahtlemata, romaanikirjaniku jaoks, kes polnud harjunud nägema oma tegelasi luust ja lihast inimestena ringi jalutamas.

„Liig!” oleks võinud mõirata Stalin nähes bugakovlike tegelasi elamas maailmas, millest ta unistas ja mida ta samas kartis.

Jah, see „liig” ongi just nimelt selle teatris loodava elu põhiolemus.

Meie elust kaugemale ulatuv elu.

KOKKUVÕTE:

Näitetrupp mängib iga päev stseenikesi, mida kirjutab nende tarvis (salapärane, telefoni teel korraldusi jagav) Suur Pildilooja (lõpus selgub, et tegelikult polegi teda olemas, ta on ühe näitleja, Ricardo, väljamõeldis, selleks, et ta saaks teisi oma tahtmist tegema panna), need stseenikesed filmitakse ja levitatakse televisiooni vahedusel (oluline küsimus on vaadatavuse suurendamine). Need on allegoorilised pildikesed, „meelelahutus” selle halvimal kujul, mille eesmärk on juhtida vaatajate tähelepanu kõrvale lähenevalt katastroofilt: nimelt surub Sein inimkonna eluruumi aina kitsamaks, ähvardades ta lõpuks lähematada ja seina taga on väidetavalt tühjus, eimiski. Teinekord tekib näitlejatel kahtlusi ja küsimusi oma tegevuse õigsuse ja Seina suhtes, need aga surutakse maha (kas iseenda või kaasnäitlejate poolt) põhjendusega, et nii „on tarvis”. Ainsana Gabriel, kirjanik, räägib (julgeb rääkida) sellest, et Seina ähvardus on vaid näiline, et selle taga on samuti elu, seal on meri, öö ja inimese sammud rannakaljudel... ja Sein on vaid vabandus neile, kes ei julge/taha enam otsida tõde ja armastust. Poetiline sõna aitab meil vältida muutumist ühetaolisteks, mõtlemisvõimetuteks zombideks.

(Annoteeris Triinu Tamm.)

LUKAS MOODYSSON / HANSJÖRG BETSCHART „Minema Amalist“ (*Fucking Amal, 2005*)

Esietendus 28. jaanuaril 2005 Baselis (junges theater basel). Lavastaja Sebastian Nübling.

KOKKUVÕTE:

Hoogne noorsoonäidend kahes õest, kes omavahel kord tülitsevad, siis jälle lepivad, ja nende kiindumusest poistesse, kes on hokimängijad ja treeneri absoluutse võimu all. Nii et mingil määral ka spordinäidend. Näidend sellest, kuidas Saksamaal meistreid kasvatatakse. Aga lugu on ka sõpradest. Sõprusel, mis on armastus. Ja armastusest, mis on pigem esimene sekskogemus. Kuueteistaastane Agnes väidab kohe näidendi algul, et ta on Elinisse armunud. Elin pole poiss, vaid tüdruk. Mõlemal pole varem head sõpra olnud, Elin vajab niisugust suhet samuti, sest ta on harjunud õega ainult kaklema. Suhted kulmineerivad ühe koolikaaslase juures peoõhtul, kus Agnes on ahastuses, et Elin teda narrib ja peab totakaks, sest ta pole niisugune nagu teised, vaid märksa loomingulisem: joonistab, fotografeerib. Aga narriks peab Agnest hoopis Elini vanem õde Jessica, keda austab moopedipoiss Johan. Lõpp hea, kõik hea.

TEGELASED:

ELIN, 16

JESSICA, tema õde, 17

AGNES

VIKTORIA

JOHAN HULT

MARKUS HEDBORG, Jessia sõber

BIRGITTA, Jessica ja Elini ema

OLOF, Agnese isa

Treeneri hääl

Autojuhi hääl

Noored statistid – jäähokimängijad

HINNANG:

Treener on üks rämedamaid sporditreenerite seas, aga küllap see „spordisõim“ tagaks ka menu teatud publiku hulgas. Mingil määral on niisugune treeneri kujutamine stamp, mis läheb alati peale. Veidi leebem on õdede esimeste sekselamuste arutamine omavahel, ka see oleks ilmselt kuum teema. Lisaks samasooliste noorte suur kiindumus, mis on alati olemas olnud, aga kaasajal saab see tänu eelnevale infole kahjuks enamasti veidi lesbilise alatoonini. Kõik sõltub lavastajast. Igatahes Jean Christophe kiindumus Oliveri oli Romain Rollandil antud metsiku kiindumusena ja ometi mitte Jeani homoseksualismina. See näidend võib olla niisiis lavastatud väga erinevalt, sest kuigi tekst on kohati üpris lihtsakoeline, pole ta üheselt mõistetav ja tõlgendatav. Hea noorsoolavastaja teeks aga sellest ka hea tüki lastele ja noortele. Ka neile tõrjututele, kes kampa ei kuulu, aga suudavad endale siiski sõbra leida. See on mõnus lugu tüdrukute teineteise leidmisest ja muudestki inimsuhetest.

KATKENDID:

PROLOOG. AGNESE TUBA

(Agnes istub oma toas ja kirjutab arvutisse, aga ekraanile ilmub suurelt tekst:

MINU SALAJASTE SOOVIDE NIMEKIRI:

- 1)et ma pääseks sellest peost;
- 2)et elin mulle otsa vaataks;
- 3)et elin minusse armuks:
- 4)MA ARMASTAN ELINIT!!!

I VAATUS

1.Köök: hommik

JESSICA (*istub köögilaua taga ja valab endale pakendist kaasi piima. Ta pöördub otse publikusse*): Minu õde on aasta noorem kui mina. Mul on seega aasta edumaad. Kui koolis korraldataks mingi valevalimine, siis saaks mu õde ehk isegi koha minu ees. Mul on ükstapuha. Ma olen temast niikuinii

aasta ees. Ja see eelis saadab mind alati, see edumaa. Ka siis, kui ta ringi pritsib, jääb see ikkagi nii: ta peab veel üheks aastaks kooli jääma, kui mina olen läinud. Ma olen näiteks üheainsa aastaga selgeks õppinud, kuidas...

ELIN (*karjub*): Mida sa seal teed?

JESSICA: Ma söön hommikust. Ja sa oled sisse maganud. Rohkem kui selle üheainsa aasta...

ELIN: Neetud värk! (*Haarab piimapakendi, näeb, et see on tühi ja viskab sellega Jessicat.*) See pole ometi tõsi?

JESSICA: Võta end kokku.

ELIN: Sa oled egoistlik tõbras! Ma vihkan sind! (*Haarab Jessica klaasi ja valab õe piimaga üle.*)

JESSICA: Kas sa oled päris segi läinud? (*Hüppab Elini kallale. Nad klobivad teineteist, kukuvad koos põrandale. Maadlevad, kaklevad. Karjuvad.*) Sina, vastik lehm!

ELIN: Aiiiii!

(*Nende ema tuleb köögiuksele, ta on ka äsja voodist tõusnud.*)

BRIGITTA: Mida see lärm siin tähendab? Lõpetage ära. Kas ma ei saa kordki rahus välja magada?

(*Õed ronivad teineteise seljast maha. Jessica tõuseb püsti, ta on üleni piimaga koos.*)

BRIGITTA: Mis sinuga lahti on?

JESSICA: Võid Elinilt küsida! (*Jessica tormab emast mööda ja köögist välja, kusjuures ema talle järele vaatab.*)

BRIGITTA: Kas te ei saa kordki käituda nagu normaalsed inimesed... Mul on sellest kõrini. Ma olen kogu öö töötanud.

ELIN: Palun vabandust... mul on kahju ... ma ei tahtnud sind äratada.

BRIGITTA: Jah? Mis siis seekord juhtus?

ELIN: Ta jõi viimase piimaraasu ära.

BRIGITTA: Piima?

ELIN: Mmmmhh.

(*Brigitta ohkab, läheb tagasi magamistuppa ja paneb ukse enda järel kinni. Elin rebib majapidamispaperit ja püüab paperit jalaga liigutades plekke põrandalt puhastada. Mitte eriti edukalt.*)

JESSICA (*publikusse*): Kas te saate nüüd aru, mida ma silmas pean? See on vastik elu koos ühe arengupeetusega plikaga. Üks aasta noorem ja sada aastat tobedam. Mida ma nüüd selga pean panema? See oli mu viimane T-särk. Ja täna õhtul on meie koolis pidu. Kuidas ma nüüd sinna lähen? (*Teeb publikule grimassi.*) Hahaaa. Miks elavad selles linnas ainult poolearulised. Johan näiteks. Ta kleebib mulle pidevalt külge. Lootusetult, aga pidevalt. Ta on päris armas. Ei midagi rohkemat. Aga ta on nii üliarmsasti alati meie maja ees. Eriti veel oma mopeediga. Ja kuna ma kardan, et ta võib veel armsamaks muutuda, siis lähen ma parem tagauksest välja, enne kui ta mind näeb.

2. ÜÜRIMAJA EES: HOMMIKUL

JOHAN: Hallo

ELIN: Hallo. Kas sa elad siin?

JOHAN: Ei.

ELIN: Ootad mu õde? Ta on ju sinu jaoks liiga vana.

JOHAN (*tõuseb mopeedilt püsti*): Tahad sa kaasa sõita?

ELIN: Ma lähen parem jala! (*Tahab minema hakata.*)

JOHAN (*jääb kiiver käes seisma ja jätkab*): Kas sa lähed õhtul Christiani juurde? Need teevad suure peo.

ELIN (*läheb edasi, viskab üle õla, ümber pööramata*): Võib-olla.

JOHAN: Okay! Siis me näeme ehk seal? Sest mina lähen sinna. Ja kui sina ka sinna lähed, niisiis, kui me mõlemad sinna läheme, siis me näeme ju kindlasti. (*Elin ei vasta ja kõnnib edasi.*) No olgu, kohtumiseni. (*Vaatab talle järele.*)

JESSICA (*publikusse*): Johan pole sugugi veel kõige hullem, mida see loomaaed välja pakub. Te peaksite kord Agnest nägema. Tal on tuba, mis on hullem kui haigemaja: ei mingeid suuri reklaamplakateid, ainult lastejoonistused, omatehtud fotod ja muu seesugune. Mul pole midagi fotode vastu! Aga miks fotod ainult diiselmootoritest? Jõujaamadest? Vabrikutest?

8. JÄÄHALL, TRIBÜÜN: PÄEV

(Jessica istub tribüünil publiku seas, kes kõik jälgivad hokipoisse. Treener kamandab kogu aeg läbi valjuhääldi.)

TREENERI HÄÄL: Kus on Hult? Kus see unimüts on? Kus ta tolkneb? Teil peab palju rohkem särtsu olema, see pole täna mingi prooviharjutus, täna on kaalul meie regiooni meistrivõistlused. Pange pihta, ärge magage maha, hokikepp tööle! Kes täna oma perset ei liiguta, sellel pole enam vaja järgmisel laupäeval siia tulla! Natuke rohkem tuld perse alla, ah, unitõbine, Hult. Mis sa hiilid siin ringi nagu mingis tüdrukute pansionaadis... Kes täna korralikult ei pane, see istub järgmise mängu ajal pealtvaatajate pingile. Kas jõudis kohale? Täna pannakse kõik mängu!

(Elin tuleb ka tribüünile.)

JESSICA: Kas te tegite seda?

ELIN: Mida?

JESSICA: Seda.

ELIN: Ei.

JESSICA: Kuidas oli?

ELIN: Ei midagi erilist.

JESSICA: Hea?

ELIN: Ma ütlesin talle küll, et oli hea, sest muidu ta oleks hakanud mulle kaasa tundma.

JESSICA: Järelikult see polnud hea?

ELIN: See polnud isegi mitte eriti ilus. Ta lõpetas just siis ära, kui minu jaoks hakkas see ilusaks muutuma. Nii umbes viie sekundi pärast. Ainult nii kaua ta oligi vist sees.

JESSICA: Mhmmm, ka minul on Markusega alati samuti, kuigi ta on veidi paremaks muutunud. Aga alguses oli see ainult üks viuh! Ja siis oligi asi otsas.

ELIN *(naerab)*: Viuh?!

(Jessica viipab Markusele, kes lehvitab talle hokiplatsilt vastu.)

TREENERI HÄÄL: Lõpeta ära, Markus! Võta end kokku! Mäng käib platsil, mitte naiste juures.

EPILOOG:

(Elin tuleb kööki kahe klaasi piimaga, millesse on segatud vedelat šokolaadi. Ta asetab klaasid Agnese ette, kes hakkab ahnelt jooma.)

ELIN: Kas kõik on korras?

AGNES: Mmmhh.

ELIN: Kas pole liiga kange? Ma teen alati liiga kange. Minul on see ikka nii, niisiis paar tilka piima ja märksa rohkem vedelat šokolaadi, viis tuhat kilo! Nii et see näeb lõpuks välja nagu puding. Ja siis ma pean piima veidi juurde panema, aga klaas on liiga väike ja siis ma pean selle kõik veel teise klaasi ümber valama, suuremasse. Ja siis veel kolmandasse, kui seegi polnud piisavalt suur. Aga kokkuvõttes saab sest üha rohkem head jooki!

(Agnes hakkab tahtmatult naerma.)

Ja see kõik ei tee ju mitte midagi!

(Annoteeris Reet Kudu.)
